

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Diskussioner om aktivitetsersättning

- En diskursanalys av riksdagsdebatten om
aktivitetsersättningen

Michael Kasperczyk

Kandidatuppsats SOPA 63

HT 2020

Handledare: Sara Hultqvist

Abstract

Author: Michael Kasperczyk

Title: Discussions Regarding Activity Compensation – A Discourse Analysis of Parliamentary Debate [translated title]

Supervisor: Sara Hultqvist

The scope of this thesis was to examine how members of the Swedish Parliament construct the Swedish Activity Compensation scheme in contemporary legislative debate. This study sought to fulfil this scope by applying Laclau and Mouffe's discourse analytical approach to fifteen records of proceedings portraying debate in the Swedish Parliament, ranging from the parliamentary year 2015/16 to 2019/20. The records chosen were selected by applying a goal-oriented selection based on the criteria that the records had to portray contemporary sociopolitical debate regarding Activity Compensation. Thereafter, the empirical material was subjected to an analysis during which central signifiers, and the discursive formation pertaining to these signifiers, were identified. This resulted in an understanding of shared discursive constructions amongst the members of Parliament.

This thesis found that Activity Compensation has been associated with individual conversion to employment in parliamentary debate. Activities have been associated with interventions that aim to increase the work ability of the recipients. Such association implies the perception that social inclusion is now only achievable through workforce involvement, since the shared understanding of activities as instruments to compensate for lack of social inclusion has been discarded. Furthermore, this thesis found that terminology associated with financial security has been ascribed the denotations of safety, and workforce engagement stimuli. In debate specifically pertaining to individuals perceived as unable to achieve any form of work ability the construction of financial security loses its meaning as a means to stimulate workforce engagement. The recipients of Activity Compensations are as a whole constructed as being inactive, lacking initiative and subjected to social exclusion and health concerns due to their lack of employment.

Keywords: Activity Compensation, Sociopolitical discourse, Social insurance, Welfare policy.

Förord

Jag vill tacka min handledare, Sara Hultqvist, för allt det stöd och värdefull input hon har givit mig i skrivprocessen och inte minst för att hon fick mig att upptäcka ett forskningsområde som dessförinnan varit okänt för mig. Jag vill även tacka min familj som alla har stöttat mig under arbetets gång. Ett tack riktas till Lena Nilsson vars försorg har till stor del möjliggjort mina studier. Avslutningsvis vill jag tack Maria Jensen Petré for hennes tålamod och förståelse. Ända sen dagen vi träffades har du motiverat och inspirerat mig både i studierna och i livet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Bakgrund.....	5
1.3 Problemformulering.....	7
1.4 Syftesformulering och frågeställningar	8
1.5 Ämnets relevans för socialt arbete.....	9
2. Kunskapsläge	10
2.1 Aktiveringspolitik.....	10
2.2 Aktivitetsersättningens målförskjutning.....	11
2.3 Aktivitetsersättning och aktivering	13
2.4 Sjuk- och aktivitetsersättning som rättighet.....	14
2.5 Aktivitetsersättning i praktiken	15
2.6 Kommentarer.....	16
3. Teoretiskt ramverk	17
3.1 Socialkonstruktionistiska premisser.....	17
3.2 Diskursteori.....	18
3.2.1 Diskursteorins utgångspunkter.....	19
3.2.2 Diskurs.....	20
3.2.3 Diskursens konstruktion	20
3.2.4 Subjektspositioner.....	21
3.3 Analysverktyg	22
4. Metod	23
4.1 Forskningsansats	23
4.2 Empiriskt urval	25
4.2.1 Empiriskt material.....	27
4.3 Bearbetning och analys.....	27
4.3.1 Centrala teman	29
4.4 Tillförlitlighet och äkthet.....	30
4.5 Förförståelse	32
4.6 Etiska överväganden	32
5. Resultat och analys	33
5.1 Aktivitetsersättningens syfte	33

5.1.1 Syfte och arbetsmarknadsinträde	34
5.1.2 Gemenskap och välmående	35
5.2 Samhälleligt deltagande	37
5.2.1 Aktivitet och ökad arbetsförmåga	38
5.2.2 Inaktivitet och initiativlöshet	40
5.3 Ekonomisk trygghet	42
5.3.1 Kroniskt funktionsnedsatta och trygghetsbehövande	43
5.3.2 Ekonomisk trygghet, trygghet och stimulans till arbete	44
5.4 Aktivitetsersättningsberättigade	47
5.4.1 Sjukpenning, aktivitetsersättning och psykisk ohälsa	47
5.4.2 Kontroll- och stödbehov	49
6. Slutdiskussion	52
6.1 Sammanfattade slutsatser	52
6.1 Avslutande diskussion	54
7. Litteraturförteckning	56
8. Bilagor	61
8.1 Bilaga 1	61

1. Inledning

De som var uppmärksamma på nyhetsrapporteringen under november 2019 kan med säkerhet vittna om att aktivitetsersättningen var ett särskilt återkommande ämne. Otaliga tidningsartiklar och nyhetsinslag porträtterade hur enskilda individer tvingades ta upp kamp med Försäkringskassan efter att deras ansökan om aktivitetsersättning avslagits, vilket resulterat i ekonomisk nöd.

Den mediala uppmärksamheten var endast en kulmination av frustration och uppgivenhet. Aktivitetsersättningen och dess praktik har under många år kritiserats från såväl media, diverse myndigheter (se ex. SOU 2008:102; ISF 2011:10; Försäkringskassan 2012; RiR 2015:7) och vetenskapligt håll (se ex. Bjerstedt 2009; Panican 2012; Hultqvist 2015). Trots att aktivitetsersättningens brister återkommande uppmärksammats i olika sammanhang lyser politikerns uttalanden med sin frånvaro.

1.2 Bakgrund

När Sveriges pensionssystem omarbetades och förtidspensionen avskaffades 1997 ersattes den av sjuk- och aktivitetsersättningen som trädde i kraft år 2003. Det uttalade motivet bakom införandet av aktivitetsersättningen var att modernisera socialförsäkringen och främja aktivitet utan att äventyra individernas ekonomiska trygghet (prop. 2000/01:96 s. 69). För närvarande utgår aktivitetsersättning till gruppen unga mellan 19 och 29 års ålder vars arbetsförmåga är varaktigt nedsatt med en fjärdedel under minst ett år, med omprövning var tredje år (SFS 2010:110 33 kap. 5;7 §§). Aktivitetsersättning kan också beviljas vid förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasialnivå som förorsakats av sjukdom (SFS 2010:110 33 kap. 8 §).

I de utredningar som föregick införandet av sjuk- och aktivitetsersättningen framkommer det att reformen var ytterligare motiverad av att förtidspensionssystemet ansågs ekonomiskt påfrestat. Detta då antalet förtidspensionärer ökat under 90-talet och prognoserna tydde på att ökningen skulle fortsätta, samtidigt som ytterst få förtidspensionärer återgick till arbete (Dir. 1997:9). Sjuk- och aktivitetsersättningen infördes med förhoppningen att vända på utvecklingen. Det nya systemet skulle främja

aktivitet för att individerna skulle närma sig arbetsmarknaden genom en aktivare tillvaro, samtidigt som kontrollen utökades genom att aktivitetsersättningen tidsbegränsades till tre år (Hultqvist 2015 s.9f).

Individen ska tillförsäkras en aktiv tillvaro genom att Försäkringskassan förläggs med ansvaret att i samråd med den försäkrade planera aktiviteter och underlätta för att dessa kom till stånds (SFS 2010:110 33 kap. 21–23 §§). I förarbetena är aktivitet fränkopplat arbetslivsrehabilitering, genom att den senare definieras som insatser som direkt syftar till att öka arbetsförmågan, medan aktivitet definieras som insatser som indirekt ökar förutsättningar för utvecklande av prestationsförmåga (Hultqvist 2015 s.104). Vad som kan utgöra en aktivitet inom ramen för aktivitetsersättningen är ett brett spektrum, exempelvis kan både daglig verksamhet, idrott och utbildning vara lämpliga aktiviteter (se t.ex. Hultqvist 2015 s.109ff). Aktivitetsersättning villkoras inte med deltagande i aktivitet (jämför SFS 2010:110 33 kap. 22 §).

Förhoppningen om att reformen av förtidspensionen skulle avlasta systemet ekonomiskt uppnåddes inte. 2016 nådde antalet ersättningsbeviljade sin kulmen, då 38 695 individer var mottagare av aktivitetsersättning. Därefter har antalet försäkrade minskat, 2019 uppgick antalet till 29 115 (Försäkringskassan 2020). I jämförelse med de cirka 1 600 individer, i åldersgruppen 16 – 29 år, som upprätthöll förtidspension 1995 (SOU 2008:102 s.64), är det tydligt att aktivitetsersättningen inte fick den effekt propositionsförfattarna önskade.

Undersökningar har konstaterat att ökad arbetslöshet bland unga och förlängd skolgång som rekvisit för aktivitetsersättning är möjliga orsaker till att andelen aktivitetsersättningsberättigade ökat (SOU 2008:102 s.75;77f; ISF 2011:10 s.15ff). Därutöver har den ökade psykiska ohälsan bland unga, samt den utökade medikaliseringen, bidragit till att majoriteten av de som är aktivitetsersättningsberättigade är det på grund av en psykisk diagnos (SOU 2008:102 s.69; ISF 2011:10 s.35; Olofsson & Panican 2012 s.70). En övervägande majoritet av de försäkrade individerna har varit sjukskrivna perioden innan de beviljades aktivitetsersättning (ISF 2011:10 s.37) och forskning har påvisat ett samband mellan sjukskrivning och aktivitetsersättning (Johnsson 2011 s.45; Melén 2005 s.120). Vidare har det återkommande konstaterats att ambitionen att främja aktivitet inte infriats, vilket medför att individerna inte närmar sig arbetsmarknaden (SOU 2008:102 s.80; RiR

2015:7 s.53f). Dessutom har aktivitetsersättningsystemets incitamentsstrukturer kritiserats och utpekats som förklaringen till det stora antalet aktivitetsersättningsbeviljade (RiR 2015:7 s.88).

1.3 Problemformulering

Ett antal förändringar inom välfärdsstaten och den rådande socialpolitikiska debatten präglade årtiondet innan bestämmelserna om aktivitetsersättningen infördes (Junestav 2004 s.230; Hetzler 2005 s.17ff;). I spåret av de arbetsmarknadsmässiga och ekonomiska kriserna som rådde under 90-talets har statens ansvar avgränsats i jämförelse med tidigare decennier, då fokus flyttades från individens rättigheter till individens skyldigheter (Junestav 2004 s.241; Hetzler 2005 s.17). Utvecklingen medförde ett förändrat förhållande mellan stat och individ och samhällskontraktet kom i stora drag att omdefinieras (Junestav 2007 s.54).

Individens ansvar kom att betonas och arbetslinjen framhävdes av samtliga riksdagspartier. Arbetslinjen, som alltid har varit central i svensk socialpolitik, kom hädanefter att delvis innefatta disciplinerande ledmotiv som går att likna vid äldre fattigvårdsprinciper (Junestav 2004 s.240; Hörnqvist 2008 s.166). Därutöver förstärktes arbetslinjen inom socialpolitiska områden som dessförinnan varit delvis undantagna och satsningar gjordes för att populationen med nedsatt arbetsförmåga skulle närma sig arbetsmarknaden (Junestav 2004 s.201f; Hetzler 2005 s.21; Hörnqvist 2008 s.165).

Sara Hultqvist (2015 s.30) skriver att aktivitetsersättningen är ett resultat av de normativa förskjutningarna som ägde rum inom socialpolitiken under 90-talet. Dessa förskjutningar påverkade inte minst aktivitetsersättningens ändamålmässiga riktning (Bjerstedt 2009 s.99). Samhälleligt deltagande, i bred bemärkelse, och tillförsäkrandet av ekonomisk trygghet har alltid varit målsättningar inom sjuk- och aktivitetsersättningen och dess föregångare (Bjerstedt 2009 s.100; Hultqvist 2015 s.28). Aktivitetsersättningens målsättningar har dock tillskrivits en ny betydelse.

I propositionen *Sjuk- och aktivitetsersättningen istället för förtidspension* (2000/01:96) gjordes målen explicita genom syftesformuleringen att försäkringen ämnade att främja samhälleligt deltagande genom aktivitet, och tillförsäkra individens ekonomiska

trygghet genom utdelningar. I jämförelse med aktivitetsersättningens föregångare har dock målet om samhälleligt deltagande inom ramen för aktivitetsersättning uteslutande jämförts med yrkesförvärv, samtidigt som det fått företräde framför målet om ekonomisk trygghet (Hultqvist 2015 s.123;166; Bjerstedt 2009 s.210f).

Om en ser till förarbetena konstaterar Hultqvist (2015 s.144) att innebörden av samhälleligt deltagande som ett meningsfullt liv, oberoende av individens position i förhållande till arbetsmarknaden, nästintill fasats ut i glömska. Istället har samhälleligt deltagande kommit att innebära arbetsmarknadsdeltagande. Samtidigt förklarar Bjerstedt (2009 s.100) att beviljande av sjuk- och aktivitetsersättning snarast betraktas som en björntjänst av politiker, både för individen och samhället.

Förskjutningarna inom aktivitetsersättningen går att likna vid utvecklingen inom den övriga socialpolitiken, dock har den nya aktiveringspolitiken, som befast sig i socialpolitiken under 90-talet, inte i fulla fått genomslag eftersom deltagande i aktivitet inte förläggs med tvång (Hultqvist 2015 s.134). Vidare har sättet som aktivitetsersättningen reformerats på medfört att förtidspensionens grundprinciper avseende systemets mål är kvar. En total förskjutning har inte skett, eftersom systemet fortsatt avser trygghet vid sjukdom, även om reformerna införlivat nya principer för att bevara systemets ekonomiska stabilitet (Bjerstedt 2009 s.211)

Aktivitetsersättningens samhälleliga funktion blir därigenom svår att tyda, vilket medför diskrepanser mellan medborgares förväntningar angående aktivitetsersättning i teorin och hur aktivitetsersättningen fungerar i praktiken (Bjerstedt 2009 s.213). Det är svårt att bilda sig en uppfattning om hur politikerna resonerar kring aktivitetsersättningen då få politiker uttalar sig i den mediala debatten, vilket bidrar till otydligheten. Det är därför av intresse att analysera hur riksdagsledamöter resonerar kring aktivitetsersättningens syfte, samhälleligt deltagande och ekonomisk trygghet samt de berättigade i sig.

1.4 Syftesformulering och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur riksdagsledamöter konstruerar aktivitetsersättningssystemet språkligt inom den aktuella riksdagsdebatten. Utifrån syftesformuleringen har följande frågeställningar formulerats.

- Hur konstruerar riksdagsledamöterna aktivitetsersättningens syfte?
- Hur konstruerar riksdagsledamöterna samhälleligt deltagande utifrån diskussionerna om aktivitet inom aktivitetsersättningsdebatten?
- Hur konstruerar riksdagsledamöterna ekonomisk trygghet inom aktivitetsersättningsdebatten?
- Hur konstruerar riksdagsledamöterna aktivitetsersättningsberättigade?

1.5 Ämnets relevans för socialt arbete

Vid första anblick kan politiska diskussioner framstå som avlägsna från praktiskt socialt arbete. Min mening är dock att socialt arbete antingen utförs som ett direkt resultat av den politiska diskursen eller indirekt på grund av diskussionernas implikationer. Visserligen kan avståndet från riksdagskammaren och det sociala arbetets arena tyckas stort men de båda är alltjämt sammanlänkande.

Socialpolitiken skapar en ram för det sociala arbetet, då den påverkar de organisationella förutsättningarna och avgränsar det sociala arbetet (Blomberg, Hultqvist & Petersson 2016 s.216). Det föreligger ett samspel mellan institutionella diskurser och praktiskt socialt arbete, då den rådande diskursen avgränsar det professionella handlingsutrymmet samtidigt som den professionelle kan påverka diskursen (Healy 2014 s.4).

I Akademikerförbundet SSR:s (2017 s.25) etiska kod för socialarbetare framhålls att socialarbetaren ska bidra till att organisationen håller en god kvalité och utvecklas för att motsvara individers behov och samhällsförändringar. Genom att tillämpa och förstå den diskurs som råder kring verksamheten kan den professionella dels påverka verksamhetens riktning för att bättre motsvara klienternas behov, dels ifrågasätta förgivettagna perspektiv (Healy 2014 s.5;33). Förståelse av den politiska diskursen bakom aktivitetsersättningen bidrar med en förståelse av institutionaliserade normer

och det regelverk som diskursens konstruktioner är ett resultat av, vilket kan bidra till en reflekterande yrkesutövning.

2. Kunskapsläge

Aktivitetsersättning, eller förtidspension, har genom åren figurerat ett antal gånger i offentliga undersökningar. Undersökningarnas fokus har huvudsakligen varit att undersöka inflödet och utflödet av människor i försäkringen och diverse andra administrativa processer.

Dessvärre har aktivitetsersättningen inte belysts i samma utsträckning av akademien. En sökning på nyckelordet *aktivitetsersättning* i Lunds universitets databas med inställningen peer reviewed genererar två träffar. En sökning på nyckelordet *förtidspension*, benämningen som lever kvar i vardagligt tal om aktivitetsersättning, genererar tre träffar. För att skapa mig en förståelse av ämnesområdet har jag därför läst in mig i offentliga utredningar och de verk som fanns tillgängliga under de ovan presenterade sökorden. Därutöver har jag använt mig av litteratur som fokuserar på den socialpolitikiska debatten i allmänhet och aktivering för att kontextualisera forskningen om aktivitetsersättningen.

2.1 Aktiveringspolitik

Som tidigare nämnt, medförde decenniet innan millennieskiftet ett antal förändringar i socialpolitiken på grund av de omständigheter som rådde i samhället. Partier på båda kanterna av det politiska spektrumet gav arbetslinjen en överordnad position i den socialpolitiska debatten (Junestav 2004 s.14;189). Arbetslinjen som visserligen alltid utgjort en central roll i den svenska välfärdsstaten fick ett påtagligt genomslag i sysselsättningspolitiken under 90-talet (Junestav 2004 s.229; Junestav 2007 s.43;53).

Arbetslinjen materialiserades tydligare i vad som kom att benämnas som aktiverande arbetsmarknadspolitik, både inhemskt och internationellt (Junestav 2004 s.194ff; Hornemann Möller 2009 s.34; Hörnqvist 2008 s.178). Alla samhällsgrupper kom att

underkastas välfärdsstaten som åtog sig att åtgärda arbetslöshetsfrågan genom inrättande av diverse kompetenshöjande insatser och deltagandekrav (Hörnqvist 2008 s.165f;179; Johansson & Hornemann Möller 2009 s.18; Junestav 2004 s.201f).

Fokuset på individens förmågor, prestation och det alltmer betonade egenansvaret mynnade ut i den numer populära politiska termen aktivering (Johansson & Hornemann Möller 2009 s.16ff; Junestav 2004 s.208;230). Arbetsmarknadspolitiken individualiserades. Tvång och träning kom att känneteckna de nya aktiverande interventionerna som individualiserades, samtidigt som de motiverades utifrån individens egenintresse. Alltsammans utifrån förhoppningen att även de som saknade grundläggande anställningsbarhet skulle göras anställningsbara (Hörnqvist 2008 s.176f;192).

I samband med det nya aktivitetsinslaget i socialpolitiken kom förhållandet mellan medborgare och stat att förändras. Nittiotalets socialpolitiska debatt kom att kännetecknas av att den enskildes skyldigheter tydliggjordes samtidigt som samhällets skyldigheter avgränsades (Junestav 2004 s.240; Junestav 2007 s.54; Hörnqvist 2008 s.171). Resultaten av en sådan förskjutning återfinns i aktivitetsersättningen. Bjerstedt (2009 s.215f) förklarar nämligen att formaliseringen av beslutprocessen, skapandet av hierarkiska myndighetsstrukturer och förvaltningsprocessens civilrättsliga prägel skvallrar om att statens ansvar begränsats till att tillförsäkra processuell rättvisa i frågor om sjuk- och aktivitetsersättning.

2.2 Aktivitetsersättningens målförskjutning

Antoinette Hetzler (2005 s.17ff) skriver att välfärdsbegreppet genomgått en förändring. För det första har välfärd avgränsats till att endast innefatta utbildning, sjukvård och omsorg. För det andra har välfärden kommit att individualiseras, då välfärd i utredningar definierats utifrån individuella resurser som medborgarna har till sitt förfogande. För det tredje har välfärden kommit att underordnas den ekonomiska tillväxten. Välfärdens värde definieras utifrån dess politiska och socialt stabiliserade egenskaper som indirekt har betydelse för tillväxt, istället för att värderas utifrån dess förmåga att frikoppla individen från arbetsmarknadsmässig prestation (Hetzler 2005 s.18f).

Björn Johnson (2009 s.270ff) skriver att debatten i sjukförsäkringen också genomgått en förändring under åren efter millennieskiftet. Vid millennieskiftet konkurrerade två problemdefinitioner, överutnyttjandeproblemet och arbetsmiljöproblemet, om dominans i sjukfrånvarofrågor. Överutnyttjandeproblemet, som utgick utifrån premisen att sjukförsäkringen missbrukades av individer som inte borde befinna sig i försäkringen, kom segrande ut ur kampen. Förespråkare för arbetsmiljöproblemet, som utgick utifrån premisen att sjukfrånvaro berodde på hårdare arbetsmiljö, kom att tvingas att förhålla sig till den konkurrerande definitionen. Den segrande problemdefinitionen medförde reformer som avsåg sänkta ersättningsnivåer, ökad kontroll och satsningar på rehabilitering (Johnson 2009 s.270ff). Särskilt kom grupperna sjukskrivna kvinnor, sjukskrivna arbetslösa, sjukskrivna norrlänningar och individer som sjukskrivits på grund av psykisk ohälsa identifieras som missbrukare av sjukförsäkringen i riksdagsdebatten (Johnson 2009 s.184).

Dessa förskjutningar i välfärdsbegreppet och problemdefinition tycks ha satt spår i sjuk- och aktivitetsersättningen. Bjerstedt (2005 s. 99) konkluderar att det skett en förskjutning i försäkringarnas mål och syfte. Förtidspensionens syfte kan, i förhållande till dagens regelverk, betraktas ha ett instrumentellt värde, eftersom reformerna utgick utifrån ambitionen att uppnå abstrakta socialpolitiska mål. Sjuk- och aktivitetsersättningens regelverk har formulerats på ett sätt som gör att det kan beskrivas utgå ifrån att ersättningssystemen har ett egenvärde, då 90-talets och efterkommande decenniernas reformer har ett fokus på ekonomiska resurser istället för abstrakta socialpolitiska ambitioner (Bjerstedt 2005 s.211f).

En strävan efter att minska utgifterna och tillförsäkra aktivitetsersättningssystemets ekonomiska stabilitet tycks vara motivet bakom förskjutningarna (Bjerstedt 2009 s.100;210ff; Hultqvist 2015 s.141). En sådan utveckling återspeglar Hetzlers (2005 s.19) resonemang avseende välfärdens ekonomiska underordning, då sjuk- och aktivitetsersättningen, som Bjerstedt (2005 s.100) benämner det, förlorat sin ideologiska grund. Eftersom lagstiftningen under senare tid formulerats utifrån ett resursfokus kan ersättningens politiska mål - här menat: tillförsäkra medborgaren trygghet utanför arbetsmarknaden - betraktas som ett kamouflagemål, enligt Bjerstedt (2005 s. 212). Samtidigt kan aktivitetsersättningens aktivitetsinslag och tidsbegränsning tolkas som att staten utvecklat en misstro gentemot medborgaren

(Hultqvist 2015 s.171f), vilket ligger med Johnsons (2009) resonemang om att överutnyttjandeproblemdefinitionen kommit att dominera i sjukförsäkringen.

2.3 Aktivitetsersättning och aktivering

Förtidspensionssystemet var formulerat utifrån föreställningen att social integration är uppnåeligt genom att välfärdsstaten kan åtgärda resultatet av orättvisa strukturer utan att åtgärda strukturerna i sig. Bjerstedt (2005 s.99) benämner denna organisationsnorm som trygghetsmodellen. Trygghetsmodellen var utgångspunkten vid utformningen och reformeringen av förtidspensionen, särskilt under 70-talet (Bjerstedt 2005 s.101).

En sådan föreställning har även påverkat utformningen av sjuk- och aktivitetsersättningen. Sjuk- och aktivitetsersättningens regelverk har dock på senare tid präglats av kapacitetsökande och incitamentsstärkande reformer. Detta kan förstås som en normativ förskjutning utifrån ambitionen att anpassa individen till strukturen och en föreställning om att social integration förutsätter arbete (Bjerstedt 2005 s.99;210f). Bjerstedt (2005 s.211) benämner en sådan norm som aktiveringsmodellen. Samma föreställning avseende arbetets betydelse för individens sociala integration återfinns i resonemangen som föregick millennieskiftets arbetsmarknadspolitiska program (Hörnqvist 2008 s.170).

Sara Hultqvist (2015 s.123;133) uppmärksammar också att en sådan förskjutning ägt rum inom aktivitetsersättningen. Förarbetena som föregick införandet av aktivitetsersättningen grundade sig FN:s handikappolitiska mål och aktivitetsinslaget förespråkades som ett sätt att uppnå jämlikhet och delaktighet för individer som inte kunde delta i arbetslivet. Deltagande på arbetsmarknaden förutsattes inte av de tidiga förarbetena för att uppnå samhällelig delaktighet, istället betonades samhällelig delaktighet i vid bemärkelse som något det nya aktivitetsinslaget skulle resultera i. Trots detta har samhällelig delaktighet jämförts med deltagande på arbetsmarknaden i propositionen till aktivitetsersättning (Hultqvist 2015 s.123;131).

Aktiviteter har i vägledande dokument fått ett nästintill uteslutande instrumentellt värde, då aktiviteterna jämförts med insatser som syftar till att underlätta för individens inträde på arbetsmarknaden (Hultqvist 2015 s.167). En sådan tendens skönjs

också i hur aktivitet diskuterats inom ramen för diverse granskningsrapporter som utpekat det låga antalet individer som deltar i en insats som en orsak till att få individer lämna ersättningen (se t.ex. SOU 2008:102; Försäkringskassan 2012; RiR 2015:7; ISF 2017:5).

2.4 Sjuk- och aktivitetsersättning som rättighet

Bjerstedt (2009 s.218ff) menar att staten inte lever upp till sina skyldigheter genom den administrativa struktur som upprättats. Trots att rättsreglerna i stor utsträckning utformats utifrån strävan efter rättssäkerhet har utformningen fått motsatt effekt. Detta beror på att arbetsförmågebegreppet inte fyllts med juridiskt innehåll, begreppet har istället givits en negativ definition. Arbetsförmåga definieras utifrån vad det inte är, vilket skapar otydligheter. Samtidigt är medborgarens förutsättningar att föra sin talan och tillgång till juridiskt ombud avgörande för dennes framgång i rättsprocessen, vilket ger staten en fördel (Bjerstedt 2009 s.218ff).

Försäkringsläkarnas utlåtelse har därutöver fått en avgörande roll i domstolsbeslut. Dessa läkare träffar i normalfallet inte den enskilde utan baserar sina bedömningar på generella antaganden om tillståndets konsekvenser, vilket är problematiskt (Bjerstedt 2009 s.219ff). Medicinska bedömningar av arbetsförmågan försvåras dessutom vid bedömning av rätt till aktivitetsersättning. Detta eftersom individerna i vissa fall saknar tidigare anställning vilket medför att bedömningen i sin helhet måste grunda sig på teoretisk medicinsk förbättringspotential (Mannelqvist 2019 s.63).

Riksrevisionen (2018:9 s.48) har i en granskningsrapport funnit att Försäkringskassans avslagsbeslut är välmotiverade, men att majoriteten av individerna vars ansökan avslås påverkas negativt inkomstmässigt. Rapportförfattarna konkluderar därför att det föreligger en diskrepans mellan rekvisiten för att beviljas sjuk- och aktivitetsersättning och individens arbetsmöjligheter, vilket ligger i linje med ovanstående resonemang.

Aktivitetsersättning blir således en svårutkrävbar rättighet, och svårigheterna att tillgodogöra sig sina rättigheter fortsätter även efter att en individ beviljats aktivitetsersättning. Bjerstedt (2005 s. 211f) spekulerar kring att förskjutningen i måldefinition och styrande tankemodell, som tidigare nämnts i avsnitt 2.2, kan medföra

två konsekvenser för det sociala medborgarskapet. Förskjutningarna skapar en diskrepans mellan de föreställningar medborgare har om sina sociala rättigheter och de rättigheter som erbjuds i praktiken. Ett scenario är därför att sjuk- och aktivitetsersättningen kan komma att förlora sin legitimitet då medborgarna får svårt att urskilja sina rättigheter. De resursfokuserade reformerna kan å andra sidan legitimera ersättningen bland befolkningen som saknar egen erfarenhet eller kunskap om rättigheternas konkretisering i praktiken, då reformerna framstår som administrativa i sin karaktär.

2.5 Aktivitetsersättning i praktiken

Ett antal undersökningar har synliggjort att det finns flera förbättringsområden i tillämpningen av regelverket. Den låga andelen ersättningsberättigade som deltar i en aktivitet har återkommande framhållits som problematisk (SOU 2008:102 s.80; Försäkringskassan 2012 s.55; RiR 2015:7 s.47;54; ISF 2017:5 s.29). På senare tid har det dock i en registerstudie konstaterats att det finns tecken på att det skett en positiv utveckling i antalet individer som deltar i aktiviteter (ISF 2019:9 s.48).

Den sporadiska kontakten mellan Försäkringskassans handläggare och den ersättningsbeviljade har i flera undersökningar utpekats vara i behov förbättring (Hultqvist 2015; ISF 2017:5; Jonsson et al. 2013; Försäkringskassan 2012). Sara Hultqvist (2015 s.107f;167) har funnit att graden av kontakt mellan parterna varierar mellan ärenden och att relationen ibland präglas av utebliven kontakt. Kontakt är av betydelse för relationen mellan parterna. I de ärenden där kontakten är undermålig och sporadisk upplever den aktivitetsersättningsberättigade handläggaren som neutral eller som en motståndare (Hultqvist 2014 s.172f). Därutöver påpekar Hultqvist (2015 s.167) att en förutsättning för att de aktivitetsersättningsberättigade ska kunna tillvarata sina rättigheter är att de har en aktiv kontakt med sin handläggare.

Det har konstaterats i ett antal undersökningar att brister i informationsflödet, kontakten och uppföljningen med de ersättningsbeviljade, kan vara en av orsakerna till att de ersättningsberättigade inte deltar i aktiviteter (SOU 2008:102 s.81; Försäkringskassan 2012 s.61; ISF 2017:5 s.27f). Andra anledningar till att deltagande uteblir har identifierats vara att det saknas lämpliga aktiviteter (ISF 2017:5 s.17; RiR 2015:7 s.54)

samt bristande samordning mellan myndigheter och att utbudet av aktiviteter är beroende av lokala omständigheter (RiR 2015:7 s.54). Därutöver har det lyfts att en stor del av målgruppen saknar förutsättningar att delta i aktiviteter och att ta initiativ till att hitta aktiviteter, på grund av sitt hälsotillstånd (ISF 2017:5 s.17; SOU 2008:102 s.81). Vidare har det diskuterats om ökandet av incitamenten till aktiviteter och tvång på deltagande krav skulle bidra till aktiverandet av de ersättningsbeviljade (ISF 2013:7 s.10f;48ff).

Bristen på uppföljning medför också risker för negativa hälsokonsekvenser. Jonsson et al. (2013 s.712) har funnit att det föreligger en kraftigt förhöjd risk för suicid och suicidförsök för aktivitetsersättningsbeviljade i jämförelse med andra grupper. En möjlig förklaring till den förhöjda risken identifierades som brister i uppföljning och insatssamordningen hos Försäkringskassan. Vidare har Riksrevisionen (2018:9 s.47) konkluderat att ett avslag på sjuk- och aktivitetsersättning påverkar individens hälsa negativt, då antalet dagar i sluten psykiatrisk vård är högre för gruppen som fått sin ansökan om sjuk- och aktivitetsersättning avslagen.

2.6 Kommentarer

Ovan har jag belyst kunskapsläget om aktivitetsersättningen. Utifrån framställningen framgår det att aktivitetsersättning i många avseenden utvecklats i liknande riktning som den övriga socialpolitiken, även om en del distinktioner finns. Vidare har det framgått att det finns en del brister i aktivitetsersättningens praktik och administrativa struktur som resulterat i negativa konsekvenser för de aktivitetsersättningsberättigade.

Som jag påtalade i inledningen finns det få akademiska artiklar och avhandlingar om ämnet aktivitetsersättning. Bristen på vetenskaplig kunskap om processerna inom aktivitetsersättningen är enligt mig svårförklarlig då aktivitetsersättning utgör ett viktigt trygghetssystem för många unga medborgare.

Jag anser därför att den här uppsatsens studiefokus är motiverat. Detta eftersom det saknas kunskap om den aktuella riksdagsdebatten bakom systemet som hade bidragit till förståelse av diskursen som aktivitetsersättningen förhåller sig till. Samtidigt som

den här undersökningen i förlängningen kan bidra med förståelse som kan vara av värde för den yrkesverksamma socionomen.

3. Teoretiskt ramverk

Nedan presenteras de teorier som tjänat som metod och analytisk teori. Inledningsvis redogör jag för det socialkonstruktionistiska perspektivet, därefter följer avsnitt som presenterar det diskursteoretiska perspektivets utgångspunkter och begrepp. Avslutningsvis presenteras de analysverktyg jag har tillämpat i undersökningen.

3.1 Socialkonstruktionistiska premisser

Marianne Winther Jörgensen och Louise Phillips (2000 s.10) beskriver socialkonstruktionistiska perspektiv som ett helhetspaket. De menar att vid anläggandet av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på ett fenomen medföljer ontologiska samt epistemologiska antaganden, särskilda teoretiska modeller och metodologiska riktlinjer. Det finns således ett samband mellan teori och metod (Winther Jörgensen & Phillips, 2000 s. 10). Tillämpning av socialkonstruktionistiska perspektiv förutsätter därför förståelse av de underliggande filosofiska premisserna.

Vivien Burr (2015 s. 2) förklarar att i avsaknad av en heltäckande definition av socialkonstruktionism kan fältet ses som ett antal besläktade forskningsansatser. Deras släktskap kommer utifrån att teorier som betecknats som socialkonstruktionistiska utgår utifrån gemensamma premisser. Särskilt är det fyra epistemologiska och ontologiska premisser som utkristalliserats som gemensamma för det socialkonstruktionistiska forskningsfältet (Burr 2015 s. 2).

Den första av dessa premisser är att alla infallsvinklar har ett kritiskt förhållningssätt till kunskap. Socialkonstruktionistiska infallsvinklar utgår utifrån antagandet att vår kunskap om verkligheten inte oproblematiskt kan likställas med objektiv sanning. Problematiken kommer utifrån att människor förstår världen genom kategoriseringar, som inte nödvändigtvis är på förhand givna (Burr, 2015 s. 3). Resonemanget bygger på

att verkligheten endast blir tillgänglig genom språket. Språket skapar representationer av verkligheten men dessa representationer skapar samtidigt verkligheten (Winther Jörgenson & Phillips 2000 s. 11;15).

Den andra premissen för socialkonstruktionistiska infallsvinklar är synen på kunskapens historiska och kulturella specificitet. Premissen bygger på att människor alltid är historiskt och kulturellt influerade, då kategoriseringar och betydelser är kontextbundna (Burr 2015; Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.12).

Den tredje premissen för socialkonstruktionistiska angreppsätt är att kunskap betraktas som skapat och upprätthållet av sociala processer. Kategorierna utifrån vilka vi skapar oss en förståelse av världen uppkommer i alla slags sociala interaktioner. Interaktioner bidrar även till att dessa kategorier sprids i samhället, vilket resulterar i gemensamma sanningar (Burr, 2015 s. 4f).

Den sista socialkonstruktionistiska premissen är att det föreligger ett samband mellan kunskap och handling. Winther Jörgensen och Phillips (2000) förklarar att Burr menar att vad som anses vara naturligt eller onaturligt bestäms utifrån en rådande världsbild. Sociala konstruktioner dikterar därför sociala handlingar.

Utgångspunkten för min undersökning av riksdagsledamöternas diskussioner om aktivitetsersättningen är det socialkonstruktionistiska perspektivets premisser - det vill säga att vårt handlingsutrymme styrs av den kontextbundna och socialt genererade kunskapen. Att synliggöra konstruktioner, i det här sambandet de som råder inom debatten för aktivitetsersättningen, synliggör hur verkligheten skapas (Börjesson 2008 s.187) och vilka föreställningar dessa konstruktioner förutsätter (Börjesson & Palmblad 2007 s.9).

3.2 Diskursteori

I kommande avsnitt ämnar jag redogöra för Laclaus och Mouffes analytiska modell, som kommit att benämnas diskursteori. Huvuddelen av Laclaus och Mouffes modell formulerades i *Hegemony and Socialist Strategy*. Detta verk har sedan tjänat som inspirationskälla för hur socialkonstruktionistisk forskning kan bedrivas.

Teoretikernas ambition var att utveckla teori, vilket medfört att deras litterära verk ger få fingervisningar om praktisk tillämpning av modellen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s. 31). Laclaus och Mouffes analysverktyg har sedan figurerat i en mängd forskningspraktiska metodböcker, vilket är anledningen till att den här framställningen baseras på sekundära källor.

3.2.1 Diskursteorins utgångspunkter

Som poängterats i avsnittets inledning har Laclau och Mouffes diskursteoretiska analysmodell använts som inspirationskälla för socialkonstruktivistisk forskning. Modellen är tillämpningsbar på alla typer av sociala sammanhang och synliggör hur betydelse fixeras samt vilka kamper som pågår kring om betydelsefixeringen inom ett bestämt sammanhang (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s.31; Bergström & Ekström 2018 s.260).

Laclau och Mouffe utgår ifrån poststrukturalistiska föreställningar (Bergström & Ekström 2018 s.260; Howarth 2007 s.119) Det är därför passande att presentera de poststrukturalistiska föreställningarna som diskursteorin grundar sig på, men det förutsätter också en förståelse av strukturalistiska utgångspunkter.

Edward Howarth (2007 s.27) förklarar att lingvistiska strukturalister utgår utifrån föreställningen att ord, som benämns som tecken, kan förstås som en sammanlänkning mellan en idé och ett ljud som inte är naturligt sammanlänkade. Vidare utgör språket ett system som kan beskrivas som ett nät, enligt strukturalister. I detta nät kan tecknen ses som knutar som får betydelse utifrån deras distinktioner sinsemellan (Howarth 2007 s.28f).

Poststrukturalister invänder delvis mot den ovan presenterade föreställningen. Poststrukturalister menar att betydelse inte är något som kan fastläsas på ett beständigt sätt. Tecken tillskrivs betydelse utifrån vilken diskurs som har det aktuella övertaget och diskursiva kamper pågår ständigt (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s.32). Poststrukturalister menar också att tecken får betydelse utifrån vad de utesluter, exempelvis förutsätter förståelse av begreppet minne förståelse av begreppet glömska (Howarth 2007 s.47; Winther Jørgensen & Phillips 2000 s.13).

Laclau och Mouffe formulerar sin analytiska modell utifrån ovanstående utgångspunkter och erbjuder en modell som synliggör hur tecken tillskrivs betydelse, samt sammanlänkas inom politiska processer (Bergström & Boréus 2000 s.231).

3.2.2 Diskurs

Här är det lämpligt att presentera sociologernas Laclaus och Mouffes definition av begreppet diskurs. Enligt författarna Winther Jörgensen och Phillips (2000) avser begreppet diskurs i Laclaus och Mouffes teori ”en fixering av betydelse inom en bestämd domän” (Winther Jörgensen & Phillips, 2000 s. 33). En diskurs innebär därmed en reducering av möjligheterna att tillskriva tecken alternativa betydelser. En fixering av betydelse resulterar i att världen kommer att förstås och konstitueras på ett särskilt vis, dock är en total tillslutning av betydelser endast tillfällig på grund av språkets instabilitet (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.13;33ff).

Bergström och Boréus (2018, s.23) förklarar att en vedertagen och lätthanterlig definition av begreppet är att diskursen är ett bestämt sätt att samtala om och uppfatta världen på. Tonvikten i den här definitionen är ordet bestämt, vilket implicerar att diskursens endast är tillfällig och att diskursen förmedlar vad som kan betecknas som normativt eller avvikande, utifrån den specifika världsuppfattningen (Börjesson & Palmblad, 2007 s.13f).

3.2.3 Diskursens konstruktion

Inom diskursteori betecknas diskursen, vilket tidigare nämndes, som ett bestämt område vars tecken är tydligt definierade. En diskurs kan ses som ett nät och kommer till när tecken får en entydig betydelse. Tecken med en sådan betydelse benämns som *moment*. De tecken som inte fått en entydig betydelse fixerad vid sig benämns som *element* (Börjesson & Palmblad, 2007 s.35).

Författarna Winther Jörgensen och Phillips (2000) förklarar att processen som fixerar en betydelse vid element och omvandlar dem till moment kallas för *artikulation*. Artikulation av ett moment går till genom att element sätts i relation till varandra, vilket

bildar en sluten gruppering av betydelse. Betydelsen fixeras runt privilegierade tecken i den bestämda diskursen, som benämns *nodalpunkter* som i sig själva saknar tillskriven betydelse, utan tillskrivs det först utifrån dess relation till momenten som de anknyts till (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.32f; 35).

En fullt etablerad diskurs innebär att möjligheten att tillskriva momenten en annan betydelse har uteslutits, på grund av att momentens fixering i förhållande till varandra skapar en sluten enhet (Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.34f). I praktiken är det dock sällan en diskurs etableras som entydig. Inom en specifik diskurs kommer det alltid finnas moment som har en anknytning till det som uteslutits. En tillslutning av betydelse är därför inte total och bara tillfällig, ett tecken förblir till viss del alltid ett element (Börjesson & Palmblad 2007 s. 35; Winther Jörgensen & Phillips 2000, s.34f).

Inom diskursteorin bildar de uteslutna betydelseerna det som benämns som det *diskursiva fältet* eller den *konstitutiva utsidan*. Det diskursiva fältet beskrivs som en reservoar av betydelser som förbises inom den bestämda diskursen (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.34). Fältet kan betecknas som konstitutivt då även det ger mening åt det som befinner sig inom diskursens nät, då uteslutande av något också definierar det som ingår (Börjesson & Palmblad 2007 s.35; Bergström & Ekström, 2018 s.262), se resonemang i avsnitt 3.2.1.

Genom att identifiera nodalpunkter och moment inom en diskurs går det att konstruera ekvivalenskedjor. Ekvivalenskedjor syftar till att synliggöra hur ett tecken tillskrivs betydelse genom att undersöka hur tecknet länkas samman med andra tecken. På så vis uppkommer ett system av sammanlänknings och distinktioner, vilket möjliggör att tecknet förstås både utifrån vad tecknets betydelse utesluter i det diskursiva fältet och de betydelser som är kopplade till det (Bergström & Ekström, 2018 s.262).

3.2.4 Subjektspositioner

Diskursen diktar inte bara hur vi talar om något och hur vi associerar ting, utan även hur vi uppfattar oss själva samt agerar och förhåller oss till olika situationer. Författarna Winther Jörgensen och Phillips (2000 s. 48ff) förklarar att Laclau och Mouffe i stora drag utgår utifrån Althusser's föreställning om att individen interpelleras in i identiteter. Utgångspunkten är att individen blir till i den diskurs hen befinner sig i, genom att

diskursen tilldelar personen dennes specifika position. I förlängningen är det alltså det sociala som skapar identiteten.

Ett exempel Winther Jörgensen och Phillips (2000 s. 48) använder för att konkretisera detta resonemang är hur identiteten mamma kan interPELLERAS på en individ. Ifall ett barn säger "mamma" och den avsedda kvinnan svarar på detta har kvinnan intagit rollen mamma. I exemplet är rollen mamma en subjektsposition och mamman agerar på de förväntningar som följer rollen. Det här exemplet syftar på att visa att det inte finns några identiteter, utan endast subjektspositioner som antas av individen. Identitet är inom diskursteorin jämställt med den subjektsposition individen vill eller tvingas anta (Winther Jörgensen & Phillips, 2000 s. 50).

Författarna Winther och Phillips (2000 s. 50) förklarar att en individ alltid måste förhålla sig till diskurser för att få sin identitet erkänd. Inom diskursteorin ses subjektspositioner som strukturerade runt ett antal nodalpunkter, vilket i identitetssammanhang benämns som mästersignifikanter. Mästersignifikanter saknar likt nodalpunkter betydelse i sig själva utan tillskrivs mening genom ekvivalenskedjor.

Winther Jörgensen och Phillips (2000 s. 50) erbjuder i sin bok om diskursanalys ytterligare ett exempel för att förstå detta. De exemplifierar detta genom att förklara att mästersignifikanten *Man* ofta ekvivaleras med *styrka* och *fotboll*. Dessa ekvivalenskedjor resulterar i konstruktionen att en man är stark och gillar fotboll.

Som tidigare nämnt innebär en identitetsskapande diskurs en begränsning av möjligheten att tillskriva betydelse. Konsekvensen blir att subjektspositioner förknippas med olika förväntningar avseende individen. Diskurser får på sådant sätt direkta konsekvenser för individen, i och med att de skapar ett begränsat handlingsutrymme (Winther Jörgensen & Phillips, 2000 s. 51).

3.3 Analysverktyg

I analysarbetet har jag tillämpat det teoretiska ramverket genom att identifiera de tecken som tycks ha en privilegierande status, det vill säga nodalpunkter och mästersignifikanter. Därefter har jag undersökt formationen av momenten kring nodalpunkterna och mästersignifikanterna, för att skapa mig en förståelse av vad

konstruktionen av tecknet innehåller och vad det utesluter. Ett sådant undersökningsfokus möjliggör dels förståelse av konstruktionen, dels förståelse av vilka konsekvenser konstruktionerna medför, eftersom det synliggör vad konstruktionerna utesluter (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.41), vilket motiveras av uppsatsens frågeställningar.

4. Metod

I det här avsnittet redogör jag för uppsatsens metodologiska överväganden. Inledningsvis presenteras och motiveras valet av forskningsansats. Därefter presenteras mitt empiriska urval, samt det empiriska materialets sammanhang. Presentationen följs av en redogörelse för hur jag bearbetat och analyserat mitt material. Sedan diskuterar jag metodens äkthet och tillförlitlighet och de etiska överväganden som jag har förhållit mig till. Avslutningsvis redogör jag för min ämnesmässiga förståelse.

4.1 Forskningsansats

I metodologisk litteratur brukar det dras en skiljelinje mellan en kvantitativ ansats och en kvalitativ (se ex. Bryman 2011, Ahrne & Svensson 2015, Lind 2014). Kvantitativa ansatser brukar kännetecknas av att de utgår ifrån föreställningen om att det finns en objektiv fastställbar verklighet som kan undersökas genom att studera världsliga fenomen (Lind 2014 s. 117). Den kvalitativa ansatsen brukar beskrivas som en motreaktion till den kvantitativa. Detta då den kvalitativa ansatsen uppmärksammar betydelsen av människans meningsskapande (Bryman 2011 s. 362). Kvalitativa forskningsstrategier möjliggör nyanserade beskrivningar av normer och samhällsprocesser utan att kompromissa sammanhangets betydelse (Ahrne & Svensson 2015 s.12). Eftersom den här uppsatsen ämnar undersöka hur riksdagsledamöterna konstruerar aktivitetsersättningen i riksdagsdebatten framträder valet av en kvalitativ forskningsansats som lämpligt. Detta eftersom jag strävar efter att analysera ledamöternas meningsskapande.

Kristina Boréus (2011 s.164) skriver att diskursanalyser möjliggör studiet av det underförstådda och förgivettagna. Detta genom att diskursanalyser utgår utifrån föreställningen att sättet människor förhåller sig till fenomen förutsätter gemensam förförståelse, som resulterar i regler och konventioner som tillskriver företeelser mening. Genom att diskursanalyser fokuserar på det underförstådda synliggörs de konventioner som är förgivettagna. Eftersom den här uppsatsen ämnar besvara hur riksdagsledamöterna konstruerar aktivitetssystemet, det vill säga vilka underförstådda föreställningar de ger uttryck för, framträder en kvalitativ diskursanalytisk metod som passande. Vidare framstår Laclaus och Mouffes analytiska modell, diskursteori, som en lämplig analysmetod utifrån uppsatsens ambition, eftersom teorin synliggör hur diskurser är organiserade och processen bakom betydelsefixeringen (Winther Jörgensen & Phillips, 2000 s.57).

Kvalitativa ansatser har dock kritiserats på en mängd fronter. Enligt Bryman (2011 s.369) har kvalitativa ansatser utpekats brista i deras förmåga att tillhandhålla generaliserbar kunskap. Därutöver har kritik riktats mot kvalitativa ansatser på grund av att möjligheterna att replikera en kvalitativstudie är ringa och forskaren ges alltför stort utrymme i tolkningen av studiefältet, vilket påverkar ett ställningstagande avseende forskningens giltighet (Bryman 2011 s.368). I avsnittet *tillförlitlighet och äkthet* resonerar jag därför utförligt kring hur en bör bedöma mina slutsatser, samtidigt som jag redogör för vilka vetenskapliga principer varit ledstjärnor i undersökningen av aktivitetssystemdebatten.

Det socialkonstruktionistiska perspektivet har också varit föremål för en del kritik som är av värde att lyfta för att skapa förståelse av mina slutsatser. Framför allt har socialkonstruktionismens relativistiska utgångspunkter kommit att kritiserats. Kritiker menar att en följd av socialkonstruktionismens premisser är att ingen kunskap kan vara en verklighetsåterspeglning, vilket även gäller den socialkonstruktionistiska kunskapen själv (Börjesson 2003 s.187).

Mats Börjesson (2003 s. 185;187) förklarar dock att relativism utgör ett problem för den som är realist, eftersom argumentet ovan utgår utifrån realistiska premisser. Författaren förklarar att ett uttalande om hur ett fenomen konstrueras inte är ekvivalent med ett uttalande om vad fenomenet är. Socialkonstruktionism bidrar istället till förståelse av vad de sociala konstruktionerna förutsätter vilket skapar

tolkningsmöjligheter av fenomenet. Tillämpningen av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på aktivitetsersättningsdebatten i riksdagen möjliggör en förståelse för hur samhälleligt deltagande, ekonomisk trygghet och de aktivitetsersättningsberättigade skapas i riksdagsdebatten. Det möjliggör i sin tur reflektion över konstruktionernas konsekvenser. Jag gör därför inga anspråk på att min återgivning av verkligheten utgör den enda giltiga tolkningsmöjligheten eller att slutsatserna är generaliserbara.

4.2 Empiriskt urval

Som jag konstaterade i uppsatsens inledande avsnitt har aktivitetsersättning debatterats på ett antal arenor, dels i media, dels i forskningssammanhang och inte minst i plenisalen. Mitt empiriska urval är därmed en avgränsning av diskursen om aktivitetsersättningssystemet.

Diskurser är sällan helt avgränsningsbara fenomen. Inom samma ämnesområde kan ett antal diskurser samspela, samtidigt som flera arenor kan inverka på konstruktionen av en diskurs (Neumann 2003 s.52). Exempelvis kan diskursen om de aktivitetsersättningsberättigade i den mediala debatten påverka diskursen i riksdagen och konstruktionen av aktivitetsersättningens syfte kan vara resultatet av diskurser i den övriga socialpolitiken. Avgränsningssvårigheter medför därför att diskursanalytikern måste motivera sitt urval (Neumann 2003 s.52).

Vid avgränsningen av mitt empiriska material har jag därför utgått ifrån Boréus (2015 s.171) beskrivning av faktorer som är av betydelse för urvalet, nämligen forskningsfrågorna, forskningens tidsmässiga restriktion och materialets tillgänglighet. Uppsatsens syfte är att undersöka hur riksdagsledamöterna konstruerar aktivitetsersättningssystemet språkligt. På grund av syftesformuleringen framträder material som porträtterar riksdagsdebatten som en lämplig avgränsning. Offentligt tryck av detta slag är dessutom lättillgängligt genom riksdagens hemsida.

Genom att använda hemsidans sökfunktion och nyckelordet *Aktivitetsersättning* sorterade jag bland de tillgängliga handlingarna. Vidare anpassades sökningen genom att materialet sorterades utifrån inställningen *relevans*. Den ursprungliga sökningen generade ett stort antal träffar, samtidigt som träffarna bestod av en blandning av

diverse dokumenttyper. Efter att ha bekantat mig med de olika dokumenttyperna bestämde jag att mitt material skulle utgöras av kammarens protokoll. Detta eftersom protokollen ordagrant skildrar meningsutbyten, till skillnad från övriga dokumenttyper, vilket skapar ett sammanhang och bidrar till nyans.

Därefter utgick jag ifrån ett så kallat målinriktat urval i enlighet med hur Bryman (2011 s.392) presenterar metoden. Ett sådant urval säkerställer materialets relevans för undersökningen genom att empiriskt material väljs utifrån kriterier som har formuleras utifrån de övergripande forskningsfrågorna (Bryman 2011 s.350;392). De kriterier jag utgick utifrån var att materialet skulle ligga nära i tiden och redogöra för sjukförsäkringspolitisk debatt i vilken aktivitetsersättningen ingick.

En sökning på nyckelordet *aktivitetsersättning* med avgränsningen *kammarens protokoll* generar i skrivande stund 306 träffar. Efter att sorterat i dessa träffar i enlighet med mina urvalskriterier kvarstod 15 kammarprotokoll, där det äldsta protokollet var från riksdagsår 2015/16 och det senaste protokollet var från riksdagsår 2019/20. Ett sådant tidsspann säkerställde en diskussionsmässig spridning i materialet. Anledningen till att jag avgränsade mig till protokoll från riksdagsår 2015/16 var att uppsatsen syftar till att undersöka den aktuella diskursen och att materialet upplevdes vara teoretiskt mättat. Inga nya konstruktioner av relevans för undersökningen framkom utifrån en översiktlig genomläsning av äldre protokoll, vilket tyder på teoretisk mättnad (Bryman 2011 s.395).

För att försäkra mig om att jag inte missade värdefullt datamaterial på grund av sökfunktionens algoritm experimenterade jag med andra sökord, såsom *förtidspension*, och andra sorteringsinställningar, såsom *kronologiskt*. Dessa sökningar resulterade i träffar jag bedömde inte vara av intresse, då majoriteten var irrelevanta på grund av ålder eller på grund av att diskussionerna inte avsåg socialförsäkringspolitiskdebatt. Eftersom jag utgått utifrån mina forskningsfrågor samtidigt som jag har förhållit mig till de tidsmässiga restriktionerna anser jag att mitt empiriska urval är motiverat.

Därutöver har jag varit uppmärksam på om det i materialet framkommer konstruktioner som anknyter till de konstruktioner som forskningsfrågorna syftar till, men som på grund av urvalet hamnat i skymundan, i enlighet med Iver Neumanns (2003 s.53) rekommendationer. Detta för att säkerställa att aspekter av betydelse för förståelsen av riksdagsdebatten inte förbisätts på grund av urvalet. Exempelvis har jag i mitt

analysarbete även analyserat debatt om sjukpenningen som uppkom i samma sammanhang som diskussioner om aktivitetsersättningen, eftersom jag tolkade att dessa var av betydelse för konstruktionen av aktivitetsersättningsberättigade. Detta motiverar jag i analysen.

4.2.1 Empiriskt material

I det här avsnittet redogör jag kort för riksdagens arbetsförfarande och väsentliga dokumenttyper, då detta är av vikt för att förstå mina hänvisningar och det empiriska urvalets brister och förtjänster. En oavgränsad sökning bland dokument och handlingar på Riksdagens hemsida genererar nio dokumenttyper. Av dessa är tre av särskild vikt för att förstå uppsatsen, då jag hänvisar till dem i analysen. Därför kommer jag endast redogöra för kammarens protokoll, motioner, propositioner.

Kammarens protokoll är en ordagrann återgivning av det som framförts i kammarens riksdagsdebatt. Kammarens protokoll namnges baserat på det riksdagsår riksdagen sammanträdde i kammaren och vilket möte det var i ordningen. Riksdagsår utgår inte utifrån kalenderår utan ett riksdagsår börjar den tredje tisdagen i september, med undantag från valår då nytt riksdagsår senareläggs. För att exemplifiera framställningen ovan är ett av kammarprotokollen som ingått i min analys benämnt som *Riksdagens protokoll 2015/16:55*. Mötet som protokollet porträtterar hölls således under riksdagsåret 2015/16 och var det 55:e mötet det riksdagsåret.

Propositioner är lagförslag som förberetts av regeringen och överlämnats till riksdagen för beslut. Propositioner föregås ofta av utredningar och innehåller ofta kommentarer från diverse expertorgan eller samhällsgrupper, som inhämtas under författandet. Motioner är också lagförslag som överlämnas för beslut till riksdagen. Motionerna är motförslag till de propositioner regeringen lagt fram till beslut. Motioner som lämnas till beslut måste avse samma ämne som lagförslagen författade av regeringen, denna regel undantas under den fria motionstiden.

4.3 Bearbetning och analys

Nyttjandet av Riksdagens hemsida var förtjänstfullt av flertalet anledningar. Utöver att erbjuda en överblick över riksdagens dokument, erbjöd hemsidan tillgång till riksdagens protokoll, i form av PDF: er. Detta bidrog till att jag snabbt kunde sätta mig in i materialet och bearbeta det därefter. Jag läste igenom protokollen ett flertal gånger för att bekanta mig med materialet. Därefter påbörjades analysarbetet.

I analysarbetet har jag fokuserat på konstruktioner som jag uppfattat som kollektiva representationer som överskrider partipolitiska skiljelinjer. Anläggandet av en sådan analysnivån bidrar till förståelse av den generella för riksdagsdebatten om aktivitetsersättningen, eftersom jag anser att en sådan analys är motiverad av problem- och syftesformuleringen samt frågeställningarna.

Börjesson (2003 s.171ff) skriver att en sådan analysnivå i kombination med alltför stor teoristyrning, här menat forskarens förhållande till kunskapsläget, kan medföra en risk för att motsägelser och variationer förbises. Jag har därför strävat efter att vara uppmärksam på likheter samt skillnader i ledamöternas uttalanden. I de fall jag uppmärksammade uttalanden som utgick utifrån andra ekvivalenskedjor än de jag tolkat som partipolitiskt överskridande redovisar jag det i analysen. Samtidigt har jag strävat efter att både kontrastera och jämföra mina slutsatser mot den tidigare forskningen.

Bearbetningen av det empiriska inspirerades av Brymans (2011 s.528) redogörelse för den tematiska analysen. Det var framförallt Brymans (2011 s.529) presentation av Framework-metoden som bidrog till hur jag organiserade mitt analysmaterial. Tematisering enligt Framework-metoden utgår från att empirin studeras noga och att teman identifieras utifrån återkommande motiv i materialet. Först identifieras kärnteman som därefter bryts ner i subteman. Därefter upprättas en matris i vilken dessa teman sorteras in (Bryman 2011 s.528).

Framework-metodens tillvägagångssätt tillämpades för att skapa struktur och översikt i materialet. Analysverktygen uppsatsen grundar sig på är den diskursteoretiska analysmodellen, som presenterats i kapitlet *Teoretiskt ramverk* ovan. Vid bearbetningen av materialet var jag därför särskilt uppmärksam på mönster och återkommande tecken i ledamöternas utsagor, samtidigt som jag hade frågeställningarna i åtanke, för att identifiera nodalpunkter, mästersignifikanter och subjekspositioner av relevans.

När jag identifierade ett tecken som jag tolkade vara privilegierat och centralt i diskursen skapade jag ett dokument, dit jag överförde uttalanden som innefattade tecknet eller en variation av det. På så sätt skapade jag mig en översikt av de nodalpunkter, mästersignifikanter och subjekspositioner som ingår i riksdagens diskurs. Utifrån en sådan översikt har jag sedan identifierade de tecken som de privilegierade tecknen länkades till och vad de uteslöt.

4.3.1 Centrala teman

Inledningsvis uppmärksammade jag att *kroniskt funktionsnedsatt* eller variationer av tecknet var frekvent återkommande i protokollen. Jag gick därför igenom protokollen och överförde alla stycken som innehöll detta tecken eller variationer av det till ett separat dokument. Efter att ha bearbetat protokollen på sådant sätt blev jag varse om att många av dessa uttalanden hade den gemensamma nämnaren att de alla anknöt till tecknen *helt arbetsoförmögen* och *trygghetsbehövande* eller variationer av dessa tecken. Dessa kom därför att organiseras i separata dokument.

Aktivitet var ett också ett frekvent förekommande tecken i aktivitetsersättningsdebatten och citat som härrörde till tecknet organiserades därför i ett separat dokument. Efter att sorteringen blev klar uppmärksammade jag att detta tecken var relaterat till tre saker. För det första var tecknet relaterat till *ökad arbetsförmåga*. Konstruktionen av aktivitet var också av betydelse för konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade genom att det uteslöt *inaktivitet* och rollen Försäkringskassan tillskrivits förutsatte *initiativlöshet*.

Aktivitetsersättningssystemet syfte var också ett återkommande inslag i riksdagsledamöternas uttalanden och dessa utsagor kom därför att sorteras i ett enskilt dokument. Efter sorteringen framkom det att aktivitetsersättningssystemets syfte anknöts till *arbetsmarknads inträde* eller variationer av tecknet. Konstruktionen av en sådan ekvivalenskedja tolkade jag göras möjlig av hur arbete konstrueras i aktivitetsersättningsdebatten. Tecknet *Arbete* anknöt till två tecken: *välstånd* och *gemenskap* en sådan ekvivalenskedja bedömde jag vara av relevans för konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade.

Ekonomisk trygghet diskuterades återkommande i riksdagen och eftersom jag identifierade tecknet som en nodalpunkt organiserade jag anföranden som åsyftade ekonomisk trygghet i ett separat dokument. Därefter framkom det att tecknet tillskrevs betydelse genom att sammanlänkas med tecknen *trygghet* och *stimulans till arbete*.

Psykisk ohälsa var ett annat tecken som var återkommande och kom därför att utgöra ett kärntema. Jag samlade därför alla citat i som innehöll detta tecken i ett dokument. Därefter uppmärksammade jag att *stödbehov* och *kontroll* eller variationer av tecknen var centrala inslag i anförandena. Här är det av betydelse att tillägga att konstruktionen av psykisk ohälsa i debatten om aktivitetsersättningen var besvärlig att endast avgränsa till den debatten. Uttalanden om psykisk ohälsa var särskilt förekommande i anföranden som i första hand berörde diskussioner om sjukpenningen. Därför motiverar jag i analysen varför jag anser att dessa diskussioner har ett samband med ledamöternas konstruktion av individer med psykisk ohälsa inom aktivitetsersättningen.

4.4 Tillförlitlighet och äkthet

Kvalitativa ansatsers förutsättningar att tillförsäkra reliabilitet och validitet har debatterats. Debatten har resulterat i ett flertal anpassningar av begreppen reliabilitet och validitet för att bättre motsvara förutsättningarna kvalitativ forskning utgår ifrån. Utgångspunkt för tillförsäkran av vetenskaplig kvalitet i den här uppsatsen har varit begreppsparat tillförlitlighet och äkthet, såsom Bryman (2011) presenterar Lincoln och Gubas resonemang. Detta eftersom begreppsparat anses mer lämpligt än reliabilitet och validitet.

Tillförlitlighetskriteriet består av ett antal krav som forskare förväntas förhålla sig till vid bedrivandet och återgivningen av en undersökning. Kriteriet är baserat på den epistemologiska föreställningen att det inte finns en absolut sanning. Forskare bör istället ta hänsyn till de undersökta fenomenens komplexitet, bedriva forskningen i enlighet med vetenskapliga principer, redogöra för forskningsprocessen och undvika att värderingar påverkar forskningen (Bryman 2011 s.355).

Äkthetskriteriet utgår ifrån forskningspolitiska mål om att forskning ska bidra till individ- och samhällsnytta. Målen kan i korthet sammanfattas som att forskningen ska

bidra till förståelse av det studerade fenomenet och dess omgivning, samtidigt som den ska återge en rättvis bild av det studerade fältet (Bryman 2011 s.356).

De ovanstående kriterierna är av betydelse utifrån socialkonstruktionistiska perspektiv, i synnerhet de som hänför till tillförlitlighet. Ingen kunskap är oberoende av det sammanhang som den producerats i, eftersom världen endast blir tillgänglig genom de diskurser som råder (Börjesson & Palmblad 2007 s.9). Likaså gäller detta för forskning bedriven av diskursanalytiker då synliggörandet av en konstruktion förutsätter att forskaren utgår ifrån ett antal antaganden (Börjesson 2003 s.185).

Min förförståelse, kunskapsläget och tillämpning den diskursteoretiska analysmodellen påverkar hur det empiriska materialet tolkas. Sett till Börjessons (2003 s.166f) resonemang om forskningens dramatisering innebär detta inte nödvändigtvis att tillförlitligheten hotas. Börjesson förklarar att forskningsverksamheten bör förstås som en ambition att skapa sammanhang genom att organisera företeelser som blir begripliga utifrån anlagda perspektiv. Diskursanalyser bör därför bedömas utifrån hur rimliga slutsatserna är för det sammanhang de avser, med hänsyn till perspektiven som synliggjort dem. Detta förutsätter vetenskapsteoretisk och metodmässig öppenhet (Börjesson 2003 s.166f;188).

Därför strävar jag efter att presentera de resonemang som föranlett mina slutsatser på ett sätt som möjliggör ett ställningstagande avseende deras rimlighet. Vidare är förhoppningen att den här metodologiska redogörelsen samt presentationen av min förförståelse ska ge läsaren en god inblick i förarbetet till mina slutsatser och vilka värderingar som kan ha påverkat mig i författandet av uppsatsen. Därutöver är målsättningen att återgivningen ska vara nyanserad för att rättvist porträttera riksdagsdebattens komplexitet. Ambitionen är därigenom att mina redogörelser möjliggör ett ställningstagande om resultaten är rimliga och överförbara till andra kontexter.

För att äkthetskriteriet ska kunna anses uppfyllt, i enlighet med Bryman (2011 s.356), är förhoppningen att uppsatsen ska resultera i bättre förståelse av hur riksdagsledamöter resonerar kring - och konstruerar – aktivitetsersättningen i riksdagsdebatten. Uppsatsen är skriven utifrån ambitionen att materialet ska gynna förståelsen av riksdagsdebatten och därigenom skapa förutsättningar för reflektion i tillämpningen av aktivitetsersättningens regelverk.

4.5 Förförståelse

Vid bedrivandet av all samhällsvetenskaplig forskning är det av vikt att författaren är medveten om sina egna förutfattade meningar, erfarenheter och kunskaper inom ett ämne. Personligen saknar jag och personer i min närhet erfarenhet av att uppbära aktivitetsersättning. Mitt intresse för det här forskningsområdet uppkom i samband med att min handledare uppmärksammade mig på den mediala debatt som rådde kring ämnet. Jag saknade även teoretisk kunskap om aktivitetsersättning och om hur socialförsäkringar strukturerats i allmänhet. Personligen betraktar jag mig själv som partipolitiskt obunden och i allmänhet har jag begränsat intresse för partipolitik.

Jag är dock medveten om att min återgivning av riksdagsdebatten inte utgör en objektiv bild av sanningen. Även om jag saknat ingående kunskap i aktivitetsersättningen och socialförsäkringar i allmänhet måste mina slutsatser betraktas som präglade av det sociala och kulturella som jag befinner mig i. Jag har strävat efter att närmat mig materialet på ett förutsättningslöst sätt, men jag är samtidigt medveten om att det är omöjligt att helt frigöra sig från de diskursiva konstruktionerna som en är del i (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.56).

4.6 Etiska överväganden

Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer för etiskt försvarbar forskning ska vara vägledande för all samhällsvetenskaplig forskning. Samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet utgör utgångspunkten för ett ställningstagande kring forskningsprojekts etiska försvarsbarhet. Dessa riktlinjer är dock svårtillämpliga på forskning som utgår ifrån material som införskaffats utan informantens kännedom. Exempelvis har forskningsetiska principer varit föremål för diskussion vad gäller nyttjandet av material som inhämtats från internet (Svedmark 2012 s.101f).

Utifrån Mckeys och Porters et al. modell som Eva Svedmark (2012 s.105) presenterar går det att konstatera att mitt empiriska material inte förutsätter att jag informerar eller

inhämtar samtycke från riksdagsledamöterna. Detta då protokollen är offentliga handlingar och inte innehåller uppgifter som kan vara känsliga. Även om underlaget inte har samma karaktär som empirin som Svedmark (2012) åsyftar, det vill säga bloggar, har jag förhållit mig till den redogörelse av god forskningssed författaren presenterat.

Konfidentialitetskravet ålägger forskare att aidentifiera studiedeltagarna i skyddande syfte (Vetenskapsrådet 2002). Inledningsvis var jag kluven kring huruvida jag skulle citera ledamöterna vid namn. Jag valde dock att redovisa namnet och partipolitisk tillhörighet när jag i min analysredogörelse använt exemplifierande citat, då ledamöterna är offentliga personer och det möjliggör en kritisk tolkning av mina resultat. Nyttjandekravet, det vill säga att undersökningsdeltagarnas uppgifter inte används i annat syfte än det den berörda parten godkänt (Vetenskapsrådet 2002), kan också bortses ifrån, då mitt analysmaterial är offentligt.

Under författandet av analysen har jag aktivt försökt att inte presentera citat utanför deras sammanhang. Vid några tillfällen redogör jag kort för sammanhanget då jag anser att krävs, men på grund av uppsatsens omfång har det inte varit möjligt att redogöra för alla föregående replikskiften.

5. Resultat och analys

I kommande avsnitt presenterar jag analysarbetet jag företagit mig för att besvara uppsatsens frågeställningar. I analysredogörelsen kan ett ord avse ett tecken i en ekvivalenskedja, men samma ord kan också användas av mig när jag för övergripande resonemang eller hänvisar till kunskapsläget. För att förbättra läsvänligheten har jag därför kursiverat ord när jag hänvisar till tecken som utgör komponenter i de ekvivalenskedjor riksdagsledamöterna konstruerar. Resonemang som innehåller samma ord, men där det inte är kursiverat, ska förstås som övergripande reflektioner.

5.1 Aktivitetsersättningens syfte

I följande avsnitt besvarar jag frågeställningen om hur riksdagsledamöterna konstruerar aktivitetsersättningssystemets syfte. I samband med analysen framträder även ekvivalenskedjor som är av betydelse för konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade, som presenteras efter den inledande redogörelsen.

5.1.1 Syfte och arbetsmarknadsinträde

I propositionen *Sjuk- och aktivitetsersättning istället för Förtidspension* (2000/01:96 s.69) framkommer det att aktivitetsersättningen ska innehålla en jämvikt mellan stimulans till arbete och ekonomisk trygghet. Enligt mig återspeglar inte riksdagsledamöternas anföranden en sådan balanserad målsättning. En övervägande majoritet av riksdagsledamöternas uttalanden ekvivalerar *aktivitetsersättningssystemet* med *arbetsmarknadsinträde*.

Riksdagsledamöternas uttalanden betonar att syftet med ersättningen är att de ersättningsbeviljade ska återgå till förvärvsarbete. I kammarprotokollen finns det uttalanden som uttrycker ett explicit mål med ersättningen. Exempel på sådana anföranden är följande citat.

Som det står i rapporten: Syftet var att aldrig ge upp hoppet om att en individ någon gång ska utföra någon form av arbete eller rehabilitering. Men vad har hänt? (Kerstin Nilsson [S] 2015/16:55 s.14).

Det heter aktivitetsersättning för att det ska vara en aktivitet där man stöder dem att komma ut i yrkes- och arbetslivet efter skolgången. (Solveig Zander [C] 2018/19:22 s.38).

I citaten påpekas det tydligt att aktivitetsersättning syfte är att rehabilitera den ersättningsbeviljade med ambitionen att individen ska återgå till ett förvärvsarbete. Liknande uttalanden anfördes genomgående i diskussioner om vad aktivitetsersättningen ska syfta till. Genom att ekvivalera *aktivitetsersättning* med *arbetsmarknadsinträde* har riksdagsledamöternas uttalanden likställt ersättningssystemets ändamål med att individerna ska hjälpas ut på arbetsmarknaden.

Att aktivitetsersättningsersättningen kommit att innefatta en förstärkt arbetslinje ligger i linje med den utveckling socialförsäkringarna genomgått efter millennieskiftet

(Hetzler 2005 s.22). En sådan konstruktion framkommer också i de dokument Sara Hultqvist (2015) analyserat. I förhållande till de resonemang som fördes i förarbeten som föregick propositionen (2000/01:96) har aktivitetsersättningens delaktighetsmål kommit att reduceras till arbetsmarknadsmässigt deltagande (Hultqvist 2015 s.166).

Det är därför föga förvånande att målsättningen - att aktivitetsersättningssystemet ska innebära en avvägning mellan att tillförsäkra ekonomisk trygghet och arbetsstimulans - saknas när riksdagsledamöterna konstruerar aktivitetsersättningen i riksdagsdebatten.

Det uttalande syftet med försäkringen, som jag har tolkat det, är att återställa individen till arbetsmarknaden istället för att åtgärda ekonomisk förlust vid händelse av sjukdom eller skada, vilket kan förstås som en förskjutning i styrande tankemodell. En annan konsekvens ekvivalenskedjan ovan medför är nämligen att betydelsen av försäkringen som något som tjänar till att åtgärda resultatet av samhällsstrukturen har uteslutits i riksdagsledamöternas debatt, vilket ligger i linje med Bjerstedts (2009) forskning.

Bjerstedt (2009 s.99;) har konkluderat att sjuk- och aktivitetsersättningens regelverk utformats utifrån en aktiveringsmodell samtidigt som ersättningssystemet har förlorat sitt instrumentella värde, då regelverket inte längre eftersträvar att uppnå abstrakta socialpolitiska mål. Att riksdagsledamöterna i riksdagsdebatten konstruerar aktivitetsersättningens syfte på det sättet kan ses som en orsak till - och konsekvens av - normförskjutningen.

5.1.2 Gemenskap och välmående

Nedan redogör jag för hur riksdagsledamöterna konstruerar ekvivalenskedjor som möjliggör konstruktionen av aktivitetsersättningens syfte. I kammarprotokollen förekommer det genomgående uttalanden som bär på en slående likhet sinsemellan. Den gemensamma nämnaren är att de alla argumenterar för att arbete gynnar individen då de anser att arbete är positivt för individens hälsa och sociala integration. I dessa uttalanden har jag identifierat *arbete* som en nodalpunkt, som genom artikulation blivit ekvivalent med *gemenskap* och *välmående*. Nedan följer två uttalanden som exemplifierar hur *arbete* ekvivaleras med *gemenskap*.

Det är det vi vill göra från Centerpartiets sida – vi vill medverka till att människor får hjälp och stöd att komma tillbaka till ett arbete. Det är då man får inkomster, och det är då man kommer med i gemenskapen (Solveig Zander [C] 2018/19:50, s. 26).

Utifrån citatet går det att utläsa den ekvivalenskedja som har presenterats ovan. I uttalandet är nodalpunkten *arbete* ekvivalerat med *inkomst* och det tecknet ekvivaleras i sin tur med *gemenskap*. Tecknet *arbete* sammanlänkas därutöver med andra tecken. Många anföranden ekvivaleras *välmående* med *arbete*. Nedan följer ett exempel. I uttalandet är tecknet *sjukfrånvaro* i centrum, men jag menar att den ekvivalenskedjan som framträder är av relevans för att synliggöra hur tecknet *arbete* tillskrivs betydelse, då jag vill argumentera för att *arbete* och *sjukfrånvaro* innefattar ett motsatsförhållande.

Herr talman! Det finns tydliga risker med lång sjukfrånvaro. Det gäller en ökad risk för följsjukdomar men även social isolering och psykisk ohälsa. Sjukförsäkringen måste därför ha inbyggda drivkrafter för att den enskildas arbetsförmåga ska tas till vara. Det behöver erbjudas fler vägar tillbaka till arbete. (Aron Modig [KD] 2016/17:47 s. 23).

Aron Modig (2016/17:47) gör dessutom ett liknade uttalande i den debatt som porträtteras av kammarprotokoll (2017/18:50). I det senare uttalandet förs samma resonemang om att sjukfrånvaro ökar chansen för följsjukdomar, social isolering och psykisk ohälsa. Vid både dessa tillfällen lämnades resonemanget oemotsagt, vilket påvisar att den ekvivalenskedja som framträder är bestående.

Jag tolkar att citatet konstruerar ekvivalenskedjan på följande vis. *Sjukfrånvaro* kopplas samman med *följsjukdomar*, *social isolering* och *psykisk ohälsa*. Omvänt blir det synligt att tecknet *arbete* genom artikulation blir ekvivalent med *välmående* och *gemenskap*. Ekvivalenskedjan används därefter som ett argument för att aktivitetsersättningen ska syfta till att bidra till individens återinträde på arbetsmarknaden.

Som tidigare redovisat tolkar jag att aktivitetsersättningens syfte enligt riksdagsdebatten är att individen ska återgå till förvärvsarbete. Den här målsättningen motiveras med att *arbete* ekvivaleras med *gemenskap* och *välmående*. Det finns få uttalanden som berör aktivitetsersättningen utifrån ett kostnadsperspektiv, istället betonas arbetets betydelse för individen. Vid de tillfällen uttalanden berör försäkringens

samhällskostnader kopplas dessa samman med anföranden om hur gynnsamt arbete är för individen. Det går därför att argumentera för att konstruktionen av aktivitetsersättningens syfte görs möjlig genom betydelsen som arbete tillskrivits.

Ekvivalenskedjan som skapas av riksdagsledamöterna resulterar också i att de aktivitetsersättningsbeviljade framträder på ett specifikt sätt. Eftersom tecknet *arbete* genom artikulation blivit ekvivalent med *välmående* och *gemenskap* går det enligt mig att argumentera för att aktivitetsersättningsbeviljade framträder på motsatt vis. De ersättningsbeviljade saknar arbete och konstrueras därför som isolerade och lidande av ohälsa på grund av arbetslösheten.

Sett till hur välfärden har utvecklats i övrigt är en sådan ekvivalenskedja inte särskilt förvånande, då slutsatsen enligt mig ligger i linje med tidigare forskning. Ekvivalenskedjan mellan *arbete* och *välmående* är inte säregen för aktivitetsersättningsdebatten. I samband med den välfärdspolitiska omdaning under 90-talet framhävdes den enskildes ansvar för sin situation bland annat med hänvisning till arbetes värde för den enskilde (Junestav 2004 s.190). Framhållandet av individens potentiella egenvinning kom att känneteckna den aktiveringsstrategi den nya arbetsmarknadspolitiken gav uttryck för (Hörnqvist 2008 s.192). Utifrån ovanstående analys går det att konstatera att så även är fallet gällande hur aktivitetsersättningens syfte kommit att konstrueras och legitimeras.

I den övriga socialpolitiska debatten har social integration därutöver nästan uteslutande kommit att jämföras med arbetsmarknadsdeltagande (Johansson & Möller s.24). En sådan föreställning har också påverkat aktivitetsersättningen. Bjerstedt (2009 s.222) skriver att regelverkets administrativa karaktärsdrag är följden av en institutionaliserad föreställning om att social integration förutsätter arbetsmarknadsdeltagande. Det faktum att *arbete* ekvivalerats med *gemenskap* kan tydas som att en sådan föreställning också är institutionaliserad i riksdagsdebatten.

5.2 Samhälleligt deltagande

I följande avsnitt besvaras frågeställningen om hur riksdagsledamöterna konstruerar samhälleligt deltagande inom ramen för aktivitetsersättningsdebatten utifrån

diskussioner om aktivitet. Även i den här analysen framkommer det ekvivalenskedjor som är av betydelse för konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade. Därför följer ekvivalenskedjor som härrör till konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade det inledande avsnittet.

5.2.1 Aktivitet och ökad arbetsförmåga

Med tanke på den ekvivalenskedja som framkommit ovan, angående aktivitetsersättningens syfte, är det intressant att undersöka vilken betydelse aktivitet har tillskrivits i den faktiska riksdagsdebatten. *Aktivitet* identifierade jag som en nodalpunkt då det framkommer som ett privilegierat tecken och har en central roll i aktivitetsersättningsdebatten. Utifrån de uttalanden riksdagsledamöterna gör framkommer det att *aktivitet* har kommit att tillskrivas betydelsen *ökad arbetsförmåga*.

Aktivitetsersättning har som tidigare nämnts under många år varit föremål för riksdagsdebatt, då ersättningsförmånen har uppfattats som kostsam och ineffektiv. Många fingrar har pekats mot ersättningens aktivitetsdel som bristande (se ex. SOU 2008:102). Utifrån de analyserade kammарprotokollen krävs det inga långdragna resonemang för att identifiera att det är aktivitet, såsom ledamöterna definierar tecknet i riksdagsdebatten, som anses utebliva i tillämpningen av ersättningssystemet. Illustrerande för vilken betydelse tecknet *aktivitet* har fått i riksdagsdebatten är Lotta Finstorps (M) uttalande.

Förmånen aktivitetsersättning ersatte systemet med förtidspension för unga då det nya pensionssystemet infördes 2003. Nu skulle aktiviteter skraddarsys för de unga och göra det svårare att bli pensionerad i förtid (Lotta Finstorp, [M] Prot. 2015/16:55 s. 10).

I det här uttalandet framträder tecknet *aktivitet* som centralt i diskursen om aktivitetsersättning. *Aktivitet* ekvivaleras med aktivitetsersättningens brytpunkt gentemot det tidigare pensionssystemet. Meningsföljden likställer dessutom aktivitet med försvärandet av förtidspensionering. Aktivitet är i meningen jämförbart med att vara något som bidrar till att individen lämnar försäkringen.

I förarbetena framkommer det att aktivitetsersättningen ska tillförsäkra individens ekonomiska trygghet och samhällelig delaktighet, det senare genom att individens aktiveras. Det förekommer ingen koppling mellan aktivitet och arbetslivsinriktad rehabilitering i lagstiftningen, men det har skett en förskjutning avseende aktiviteternas ändamål i diverse vägledande dokument som förknippat aktivitet med något som resulterar i lönearbete (Hultqvist 2015 s. 123f).

En sådan förskjutning har även ägt rum i riksdagsdebatten. Exempel på ekvivalenskedjor som artikulerar aktivitet med ökad arbetsförmåga återfinns frekvent i riksdagsdebatten. Nedan följer ett uttalande av Kerstin Nilsson (S) i exemplifierande syfte.

Tanken när aktivitetsersättningen infördes 2003 var ju den allra bästa. Unga skulle få en ekonomisk försörjning när de på grund av sjukdom eller funktionshinder och arbetsförmåga inte hade ett arbete. De skulle också få aktiviteter som gjorde att de kom närmare arbetsförmåga och in på arbetsmarknaden, om det var möjligt (Kerstin Nilsson [S] 2015/16:55 s. 14).

Även i det här uttalandet har aktivitet tilldelats en central roll. I den här meningen är aktivitet också jämställt med det som var banbrytande i jämförelse med det gamla ersättningssystemet. Här är dessutom kopplingen mellan aktiviteter och förbättrad anställningsbarhet ännu mer explicit. Flera uttalanden bär en slående likhet med Nilssons och Finstorps uttalanden och liknande anföranden återkommer genomgående i diskussioner om aktivitet. Det är tydligt att aktivitet likställts med något som bidrar till att individerna träder in på arbetsmarknaden. Jag menar därför att *aktivitet* inom riksdagens diskurs ekvivalerats med betydelsen *ökad arbetsförmåga*.

Det kan tänkas att riksdagsledamöterna i riksdagsdebatten likställer samhälleligt deltagande med arbetsmarknadsdeltagande på grund av hur de konstruerar aktivitet. I de tidiga förarbetena till aktivitetsersättningen förknippades aktivitet med FN:s handikappolitiska mål och aktivitetsinslaget sågs som ett sätt att engagera individerna i samhällslivet trots att de inte förmådde att delta i arbetslivet (Hultqvist 2015 s.123). *Aktivitet* har i riksdagsdebatten ekvivalerats med *ökad arbetsförmåga* och betydelsen av aktivitet som något som bidrar till delaktighet, trots individens position i förhållande arbetsmarknaden, har uteslutits. En sådan konstruktion förutsätter föreställningen att

samhälleligt deltagande villkoras med arbetsmarknadsdeltagande. Denna slutsats ligger i linje med tidigare forskningen. Hultqvist (2015 s. 166) skriver att aktivitet kommit att likställas med deltagande på arbetsmarknaden, i diverse vägledande dokument för tillämpningen av aktivitetsersättningen.

5.2.2 Inaktivitet och initiativlöshet

Betydelsen som riksdagsledamöterna fixerar vid tecknet *aktivitet* är av betydelse för att förstå hur aktivitetsersättningsbeviljade konstrueras som subjektposition. Vid analysen av det empiriska materialet framkom det att subjektpositionen *aktivitetsersättningsberättigade* genom artikulation blivit ekvivalent med *inaktivitet* och *initiativlöshet*.

Många uttalanden i riksdagskammaren kan tydas som att gruppen aktivitetsersättningstagare är inaktiva. I de flesta av dessa uttalanden påpekas det flitigt att det är Försäkringskassan som svikit de ersättningsbeviljade genom att inte stödja dem i skapandet av en aktiv tillvaro, men sättet dessa uttalanden är strukturerade på och den diskurs de konstruerar skvallrar om att visst ansvar även förläggs på den enskilde. Ett exempel på detta är följande citat.

Det finns många människor i vårt land som går till jobbet varje dag, trots att de har en sjukdom eller ett funktionshinder. Med rätt behandling och andra insatser klarar de av att utföra lönearbete, en del på heltid och andra på deltid. (Emma Carlsson Löfdahl [L] 2016/17:47 s.20).

I uttalandet jämförs aktivitetsersättningsberättigade med andra funktionsnedsatta i samhället. I citaten framträder en distinktion grupperna emellan, som inte handlar om att en av grupperna inte har en arbetsförmåga. Istället betonas att de aktivitetsersättningsberättigade inte har ett arbete på grund av att de inte fått rätt behandling. I detta sammanhang tolkar jag att ledamoten menar att det är genom deltagande i aktiviteter som de aktivitetsberättigade kan tillgodogöra sig den behandling som krävs för att de ska få en arbetsförmåga. Detta eftersom Emma Carlsson Löfdahl [L] avslutar sitt anförande med att påpeka vikten av aktiviteter. Meningen förmedlar därför att unga funktionsnedsatta inte deltar i insatser som ökar deras chanser till att lämna aktivitetsersättning. Vid analys av meningen framgår det att

subjektspositionen *aktivitetsersättningsberättigad* knyts an till *inaktivitet*. Ekvivalenskedjan som det ovanstående citatet konstruerar lyder därför *aktivitetsersättningsberättigade* är individer som är *inaktiva*.

Samtidigt som de beskrivs som en inaktiv grupp beskrivs de också som en initiativlös grupp. Ledamöterna betonar genomgående vikten av att de aktivitetsersättningsberättigade erbjuds kvalificerade insatser och att Försäkringskassan måste bli bättre i det avseendet. I många av anförandena framställs Försäkringskassan som bristande, men implicit framträder de aktivitetsersättningsberättigade som initiativlösa. Nedan presenteras ett anförande som exemplifierar ett sådant uttalande.

Många i gruppen unga med funktionsnedsättning som får aktivitetsersättning deltar inte i insatser som syftar till att öka chanserna att få arbete eller börja studera. Riksrevisionens granskning visar att Försäkringskassan inte gör tillräckligt för att sätta in insatser och följa upp dem (Lotta Finstorp, [M] Prot. 2015/16:55 s. 10).

I anförandet framställs Försäkringskassans roll för ökat deltagande i aktiviteter bland de aktivitetsersättningsberättigade som viktig. Uttalandet ger därför uttryck för att unga funktionsnedsatta inte deltar inte i insatser som ökar deras chanser till att lämna aktivitetsersättning eftersom Försäkringskassan inte ser till att de deltar.

Eftersom Försäkringskassan åläggs ansvaret för att ta initiativet för individernas aktivering, samtidigt som riksdagsledamöterna i vissa uttalanden porträtterar den aktivitetsersättningsberättigade som passiv när myndigheten svikit sitt ansvar, går det att argumentera för att *aktivitetsersättningsberättigade* ekvivaleras med *initiativlöshet*. Uttalandena skapar därför en ekvivalenskedja mellan subjektspositionen *aktivitetsersättningsberättigade* och tecknen *inaktivitet* och *initiativlöshet*.

De aktivitetsersättningsberättigades inaktivitet och initiativlöshet tydliggörs i Lotta Finstorps anförande i sin helhet. Citatet ovan efterföljs av en anekdot i vilken Finstorps redogör för vilken betydelse eget initiativ hade för en före detta aktivitetsersättningsberättigad i hennes bekantskapskrets. Dennes initiativ resulterade i att han lämnade ersättningen, vilket enligt Finstorps egna ord ledde till att ”det blev bra” (Lotta Finstorp [M] Prot. 2015/16:55 s. 11). Visserligen pekar riksdagsledamoten

därefter på vikten av att träffa rätt människor, men huvudpoängen i anförandet är att det var personen i fråga som tog tag i det själv.

Det finns dock en skillnad mellan hur aktivitetsersättningsbeviljade konstrueras och hur andra grupper av ersättningsmottagare konstrueras sett till individernas ansvar. I den allmänna socialpolitiska debatten har den enskilde tillskrivits ett stort egenansvar för sin situation och därigenom ansvar för sin aktivitet (Junestav 2004 s.214). Exempelvis har ansvaret för upprätthållandet av en aktiv tillvaro nästintill helt förlagts på den enskilde, när det gäller aktivering inom kommunal regi (Thorén 2009 s.146). Individens skyldighet att vara aktiv är inte en lika utpräglad föreställning inom ramen för aktivitetsersättningsdebatten, eftersom Försäkringskassan tillskrivs ett stort ansvar för individernas aktivering.

Däremot går det att diskutera huruvida riksdagsledamöterna hyser misstankar gentemot de aktivitetsersättningsberättigades egentliga behov av försäkringen, med tanke på de ekvivalenskedjor som har presenterats i det här och det förgående avsnittet. En föreställning om att färre individer egentligen borde bruka försäkringen framstår som en logisk konsekvens av att *aktivitet* ekvivaleras med *ökad arbetsförmåga* samt att subjektspositionen *aktivitetsberättigade* ekvivaleras med *inaktivitet* och *initiativlöshet* är.

Att ledamöternas uttalanden kan tolkas som uttryck för misstankar framstår inte som långsökt slutsats sett till tidigare forskning. Förhållandet mellan staten och individen har genomgått en normativ förändring och präglas numer av misstro och konflikt, vilket framgår av karaktären av de reformer som genomförts inom sjuk- och aktivitetsersättningen (Bjerstedt 2009 s. 215). Hultqvist (2015 s.171) framhåller också att det är möjligt att tala om att staten hyser misstro gentemot försäkringens klientel. Författaren drar den slutsatsen på grund av försäkringens aktiveringsinslag och införandet av kontrollmekanismer, såsom ersättnings tidsbegränsning.

5.3 Ekonomisk trygghet

I följande avsnitt redogör jag för hur jag tolkar att riksdagsledamöterna konstruerar ekonomisk trygghet inom ramen för aktivitetsersättningsdebatten. Inledningsvis

presenterar jag mina argument för att riksdagsledamöterna konstruerar en grupp aktivitetsersättningsberättigade som särskilt trygghetsbehövande. Därefter presenterar jag min tolkning av hur ledamöterna konstruerar ekonomisk trygghet och vilken betydelse de tillskriver tecknet i olika sammanhang.

5.3.1 Kroniskt funktionsnedsatta och trygghetsbehövande

När jag läste igenom kammarprotokollen framträdde en intressant aspekt. Det blev i min mening tydligt att riksdagsledamöterna hade en specifik grupp i åtanke när de diskuterade värdet av socialförsäkringar i andra termer än som ett led ut i arbetslivet. Den här gruppen utgör en subjektposition vars handlingsutrymme skapas av formationen kring mästersignifikanten *kroniskt funktionsnedsatt*. Genom artikulation ekvivaleras mästersignifikanten med tecken som *helt arbetsförmögen* och *trygghetsbehövande*.

Ett antal av riksdagsledamöternas uttalanden kan tolkas som att ersättningssystemet fyller en viktig funktion för en viss grupp individer, då försäkringen tillförsäkrar dem en ekonomisk trygghet. Ett exempel på ett uttalande som skapar en ekvivalenskedja mellan *kroniskt funktionsnedsatt*, *helt arbetsförmögen* och *trygghetsbehövande* är följande citat.

Vi måste också se det faktum i vitögat att det finns unga som har så grava funktionsnedsättningar att de inte någonsin kommer att kunna komma in på arbetsmarknaden. De ska också kunna känna trygghet, även om de är 19 år, och därför föreslår regeringen en sådan förändring. (Annika Strandhäll [S] 2016/17:47 s. 25).

Mästersignifikanten *kroniskt funktionsnedsatt* är här ekvivalent med *helt arbetsförmögen*. Uttalandet uttrycker att individer vars subjektposition konstrueras kring mästersignifikanten *kroniskt funktionsnedsatt* är i behov av att känna trygghet, trots att de inte befinner sig på arbetsmarknaden. Uttalanden som skapar samma ekvivalenskedja, i sammanhang där ekonomisk trygghet diskuteras, återfinns genomgående i de kammarprotokoll jag har analyserat.

I propositionen *Sjuk- och aktivitetsersättning istället för förtidspension* (2000/01:96 s. 69) framgår det att sjuk- och aktivitetsersättning ska innehålla en balans mellan ekonomisk trygghet och stimulans till arbete. Sett till de ekvivalenskedjor som jag har redovisat skulle jag vilja argumentera för att tonvikten förskjutits i riksdagsdebatten mot att stimulera till arbete. Samtidigt framgår det utifrån uttalandena om ekonomisk trygghet och de ekvivalenskedjor de ger uttryck för, att en specifik grupp är särskilt trygghetsbehövande.

En sådan slutsats kan jämföras med Bjerstedts (2009 s.211) resonemang om att den normativa modellen som aktivitetsersättningen utgår från har förskjutits mot att anpassa individen till samhällsstrukturen utifrån en aktiveringsmodell, men att spår av trygghetsmodellen kvarstår. Utifrån riksdagsdebatten framgår det att aktivitetsersättningen tjänar som ett verktyg för att undanröja resultatet av orättvisa samhällsstrukturer för vissa, i enlighet med trygghetsmodellen.

Jag menar inte att riksdagsledamöterna ifrågasätter trygghetsbehovet hos dem som tillskrivs en potentiell arbetsoförmåga. Jag menar dock att det finns ett antal uttalanden utifrån vilka det går att argumentera för att ledamöterna tillskriver tecknet *ekonomisk trygghet* en annan betydelse i diskussioner om gruppen som inte definieras av subjektpositionen *kroniskt funktionsnedsatt*. Dessa resonemang presenterar jag i kommande avsnitt.

5.3.2 Ekonomisk trygghet, trygghet och stimulans till arbete

I detta avsnitt presenterar jag hur riksdagsledamöterna konstruerar ekonomisk trygghet. Ett flertal uttalanden framför att ekonomisk trygghet är en förutsättning för att individen ska kunna återgå till arbetsmarknaden. Följande citat är ett exempel på ett uttalande som skapar en ekvivalenskedja mellan *ekonomisk trygghet*, *trygghet* och *stimulans till arbete*.

En sjukförsäkring ska fungera genom att ge ekonomisk trygghet till den som behöver det när hen inte kan arbeta men också stimulera en återgång till arbete så snabbt som möjligt – på ett värdigt sätt. (Stefan Löfven [S] 2018/19:65 s.31).

Uttalandet ovan är Stefan Löfvens [S] svar på en fråga som handlar om individer som fått avslag på sina ansökningar om aktivitetsersättning och sjukpenning, vilket förklarar varför han uttalar sig om sjukförsäkringen i sin helhet. En intressant aspekt som framkom vid analysen av konstruktionen av ekonomisk trygghet är att ledamöterna tillskriver ekonomisk trygghet varierande betydelse beroende på vilken grupp av ersättningstagare de talar om. I anföranden som åsyftar de aktivitetsersättningsberättigade som en enhetlig grupp ekvivaleras *ekonomiskt trygghet* med *trygghet* och *stimulans till arbete*. Det finns dock ett antal uttalanden som gör skillnad på de aktivitetsersättningsberättigade, utifrån prognoserad arbetsförmåga, och tillskriver ekonomisk trygghet skilda betydelser.

Vid en jämförelse mellan ekvivalenskedjan av *ekonomisk trygghet* för gruppen som ledamöterna definierar som helt arbetsförmögna och den för gruppen som inte ingår i den definitionen framkommer det en distinktion. Utifrån de protokoll jag har analyserat ekvivalerar ledamöterna *ekonomisk trygghet* endast med *trygghet*, när de talar om gruppen som konstruerats som *helt arbetsförmögna*. För de övriga aktivitetsersättningsberättigade kvarstår ekvivalenskedjan mellan nodalpunkten *ekonomisk trygghet* och tecknen *trygghet* och *stimulans till arbete*. Följande citat syftar till att exemplifiera hur riksdagsledamöterna konstruerar en skillnad i betydelsen av ekonomisk trygghet när de diskuterar aktivitetsersättningsberättigade som är helt arbetsförmögna och de potentiellt arbetsförmögna.

Kristdemokraternas utgångspunkt är att sjukförsäkringen ska vara trygg för den som saknar arbetsförmåga på grund av sjukdom. Den som kan återfå arbetsförmågan, helt eller delvis, ska samtidigt få hjälp och gott stöd för att komma tillbaka i arbete. (Hans Eklind [KD] 2019/20:53 s.27).

I uttalandet görs det en distinktion mellan de som helt saknar arbetsförmåga och de som potentiellt kan återfå en viss förmåga. Citatets inledande mening ekvivalerar mästersignifikanten *helt arbetsförmögna* med tecknet *ekonomisk trygghet* som sedan ges betydelse genom dess relation till *trygghet*. Samtidigt ekvivalerar anförandets andra mening *ekonomisk trygghet* med *stimulans till arbete* för de som inte definieras som helt arbetsförmögna.

Distinktionen mellan grupperna är tydlig när riksdagsledamöterna diskuterar ekonomisk trygghet och skillnader i individers förutsättningar. Skillnaderna i

konstruktionen av ekonomisk trygghet mellan grupperna återfinns i uttalanden från partier på båda sidorna av det politiska spektrumet. Uttalanden anförda av representanter från Vänsterpartiet utgör dock ett undantag, då deras uttalanden konsekvent utgår utifrån att de aktivitetsersättningsberättigade är en enhetlig grupp. När Vänsterpartiets representanter uttrycker sig i debatt som inbegriper ekonomisk trygghet använder de sig nästintill genomgående av variationer av ordet *de sjuka* när de hänvisar till ersättningsberättigade. De skapar således inga skillnader mellan ersättningsberättigade och konstruerar därför inte ekvivalenskedjor som ser ut som de som jag har presenterat i det här avsnittet, eller det förgående.

Återigen är Bjerstedts (2009 s.211) slutsats om det skett en förskjutning i aktivitetsersättnings normativa modell av intresse i sammanhanget. Bjerstedt (2009 s.211) skriver att aktivitetsersättningen utgår från en normativ modell som är en blandning av trygghetsmodellen och aktiveringsmodellen, men att en förskjutning skett mot det senare. Om Bjerstedts (2009 s.211) slutsats jämförs med det jag har presenterat i det här avsnittet finns det tecken på att en sådan förskjutning har skett inom delar av aktivitetsersättningen, men i mindre utsträckning inom andra, sett till riksdagsdebatten.

Utifrån debatten som åsyftar aktivitetsersättningen på en övergripande nivå går det att konstatera att de två slutsatserna ligger i linje med varandra. I uttalanden som skapar distinktioner mellan de aktivitetsersättningsberättigade synliggörs däremot att försäkringen har olika ändamål beroende på hur den försäkrades subjektposition konstrueras.

Graden av arbetsförmåga den försäkrade tillskrivs resulterar i konsekvenser för vad aktivitetsersättningen syftar till. För individer vars subjektposition skapas av mästersignifikanten *kroniskt funktionsnedsatt* ska försäkringen utgå utifrån en normativ tankemodell som i högre grad domineras av inslag från trygghetsmodellen, enligt min tolkning av riksdagsledamöternas utsagor. Tillskrivs individen inte en subjektposition som formas av samma mästersignifikant ska försäkringen i större utsträckning utgå utifrån aktiveringsmodellen. Det går därför att diskutera huruvida en grupp av aktivitetsersättningsberättigade betraktas som mer värdiga av riksdagsledamöterna, eftersom konstruktionen av deras subjektposition inte förutsätter att de ska stödjas ut ur aktivitetsersättningen.

5.4 Aktivitetsersättningsberättigade

Det går att resonera kring hur riksdagsledamöterna konstruerar de aktivitetsersättningsberättigade utifrån flertalet av de slutsatser som presenterats ovan. Frågeställningen som avser konstruktionen av de aktivitetsersättningsberättigade kan därför anses delvis besvarad genom de övriga avsnitten. Det framkom dock en intressant analysaspekt av betydelse för frågeställningen som jag har valt att lyfta självständigt, eftersom den inte lät sig inkluderas i presentationen av de andra slutsatserna.

I följande avsnitt presenterar jag därför hur individer med psykisk ohälsa konstrueras i riksdagsdebatten, för att besvara frågeställningen: Hur konstruerar riksdagsledamöterna de aktivitetsersättningsberättigade? Jag inleder med att presentera sambandet mellan diskussioner om sjukpenningen och aktivitetsersättningen. Därefter presenterar jag hur ledamöterna konstruerar individer med psykisk ohälsa i debatten.

5.4.1 Sjukpenning, aktivitetsersättning och psykisk ohälsa

I diskussionerna återkom uttalanden som avsåg gruppen individer som berättigats aktivitetsersättning på grund av en psykisk funktionsnedsättning. Flera av dessa uttalanden om sjukförsäkringen i allmänhet påpekade att psykiska funktionsnedsättningar inte nödvändigtvis är bestående. I aktivitetsersättningsdebatten uppmärksammade jag att gruppen individer med psykisk ohälsa tillskrevs ett stödbehov. Konstruktionen av den ekvivalenskedjan kommer jag redovisa i avsnitt 5.4.2.

Samtidig blev jag varse om att ett flertal riksdagsledamöter konstruerade ett samband mellan aktivitetsersättningssystemet och sjukpenningen, framförallt sjukskrivningsprocessen, i diskussionen om psykisk ohälsa. Nedan följer ett exemplifierande citat.

Vi vet i dag att de vanligaste ohälsoproblemen är just psykiska diagnoser. Det är där som hjälpen behöver komma snabbt. /.../ Detta är ett sätt att göra det möjligt att förhindra långa sjukskrivningar, för sådana sjukskrivningar

betyder att sjukersättning eller aktivitetsersättning kan komma att behövas.

(Solveig Zander [C] 2018/19:22 s. 37).

I uttalandet konstruerar Zander [C] (2018/19:22 s. 37) en koppling mellan sjukskrivningar till följd av psykisk ohälsa och beviljandet av aktivitetsersättning. Här bör tilläggas att sambandet mellan sjukskrivning och aktivitetsersättning är komplext. Sjukpenningen och aktivitetsersättningen är två separata ersättningssystem samtidigt som de både administreras som sjukförsäkringar.

Diskussioner om sjukskrivningar inbegriper hänvisningar till diverse olika försäkringar, vilket är tydligt i riksdagsprotokollen då diskussioner om sjukskrivningar verkar sammanflätade med debatt om sjuk- och aktivitetsersättningen. Sett till den tidigare forskningen är debatten om sjukskrivna av central betydelse för sjukförsäkringen. Diskussionerna om det ökade antalet sjukskrivna vid millennieskiftet och den rådande problemdefinitionen (överutnyttjandeproblemet), resulterade i en mängd åtgärder som påverkat sjukförsäkringen och administrationen av socialförsäkringarna i sin helhet. Bland annat förstatligades Försäkringskassan och nya beslutsstöd för bedömningen av arbetsförmågan lanserades (Johnsson 2010 s.174ff). Det är därför inte förvånande att diskussioner om sjukpenningen inbegriper diskussioner om andra sjukförsäkringsersättningar.

Antalet sjukskrivna har ett samband med antalet aktivitets- och sjukersättningsberättigade (Johnson 2010 s.45; Melén 2005 s.120), och en sjukskrivning föregår ofta berättigandet av aktivitetsersättning (ISF 2011 s.37). Riksdagsledamöternas uttalanden tycks utgå utifrån en medvetenhet om ett sådant samband, vilket resulterar i att de konstruerar ett samband mellan sjukpenningen och aktivitetsersättningen.

Jag vill därför påstå att anföranden som avser sjukskrivningsprocessen, i samband med diskussioner om aktivitetsersättningen, är av betydelse för förståelsen av hur gruppen med psykiska diagnoser konstrueras inom ramen för aktivitetsersättningsdebatten. Som jag nämnde i min metodredogörelse är diskurser sällan avgränsningsbara och forskaren måste vara uppmärksam på konstruktioner som anknyter till forskningsfrågorna, men kan ha uteslutits av avgränsningen.

Eftersom flertalet av debattörerna menar att en förändrad rehabiliteringskedja påverkar inflödet till sjuk- och aktivitetsersättningen kan en analys av de konstruktioner som

framträder i uttalandena om psykisk ohälsa och rehabiliteringskedjan vara av värde, vilket motiverar en smärre utvidgning av urvalet. Jag kommer därför att analysera debatten om psykisk ohälsa och rehabiliteringskedjan som framträder i samma sammanhang som diskussionerna om aktivitetsersättningen.

5.4.2 Kontroll- och stödbehov

Individer med psykiska funktionsnedsättningar utgör en subjektposition. Den här subjektpositionen konstrueras runt ett antal tecken. I de analyserade protokollen tolkar jag att *psykisk ohälsa* framträder som ett privilegierat tecken runt vilket andra tecken organiserar sig. Jag skulle därför argumentera för att det kan benämnas som en mästersignifikant som ingår i konstruktionen av subjektpositionen *individer med psykiska funktionsnedsättningar*.

Jag inleder med att synliggöra hur mästersignifikanten *psykisk ohälsa* ekvivaleras med *stödbehov*. Därefter redogör jag för ekvivalenskedjan som framträder mellan tecknet *stödbehov* och *kontroll*. Det finns flera uttalanden som genom artikulation gör tecknet *psykisk ohälsa* ekvivalent med *stödbehov*. Nedan följer ett exempel på ett sådant uttalande.

Cirka 70 procent av dem som har aktivitetsersättning har det på grund av psykiska funktionshinder. En del av dessa funktionshinder behöver inte vara kroniska, till exempel depressioner och ätstörningar. Många av de ungdomar som har aktivitetsersättning har, eller bör ha, en kontakt med psykiatrin (Rickard Persson [MP] 2015/16:55 s. 20).

I citaten anför Rickard Persson [MP] (2015/16:55 s. 20) att psykiskt funktionshindrade ungdomar bör vara i kontakt med psykiatrin. Jag tolkar att Persson [MP] (2015/16:55 s. 20) menar att dessa ungdomar bör vända sig till psykiatrin då de har ett stödbehov. Det finns ett antal uttalanden som liknar det som presenterades ovan.

Samtidigt som *psykisk ohälsa* ekvivaleras med *stödbehov* ekvivaleras *stöd* med *kontroll*, i diskussionen om sjukskrivningar och rehabiliteringskedjan. Flera anföranden yrkar på att det finns reformbehov av rehabiliteringskedjan. I synnerhet menar ledamöterna att det finns ett behov av förstärkta kontroller och kontinuerlig

uppföljning. Jag tolkar att vissa riksdagsledamöter argumenterar för att det finns ett behov av att kontrollera individerna på grund av gruppens stödbehov. Jag skulle därför vilja påstå att dessa uttalanden ekvivalerar *stöd* med *kontroll*.

Sett till de ekvivalenskedjor som konstrueras i uttalanden och motioner som yrkar på en förändrad rehabiliteringskedja framträder tecknet *psykisk ohälsa* vara indirekt ekvivalerat med *kontrollbehov*. Jag resonerar på det sättet eftersom jag tolkar att nodalpunkten *rehabiliteringskedja* genom artikulation blivit ekvivalent med *stöd*, vilket i sin tur blivit ekvivalerat med *kontroll*. Följande citat är ett exempel på uttalanden som ekvivalerar kontroll med stöd.

Utifrån utvärderingarna av Försäkringskassans arbete med sjukförsäkringar tvingas vi alla konstatera att kontrollerna i rehabiliteringskedjan inte genomförs i tillfredsställande utsträckning. Många gånger utförs de inte alls, och i två av tre fall är de ofullständiga. Detta är allvarliga problem som framför allt drabbar de sjuka, som inte får den hjälp och det stöd de har rätt till (Helena Bonner [M] 2017/18:50 s. 7).

Helena Bonner antyder att stöd förutsätter kontroll. I uttalandet framträder därför en ekvivalenskedja mellan *kontroll* och *stöd*. Det finns även ett flertal uttalanden som kan tolkas som att det behövs mer kontroll över gruppen psykiskt funktionsnedsatta för att minska antalet sjukskrivna. Därför skulle jag vilja påstå att *kontroll* och *stöd* också är ekvivalerat med *omställning*. Med omställning menas här återgång till arbetsmarknaden. Återigen är ett av Helen Bonners [M] anföranden i protokoll 2017/18:50 ett lämpligt och illustrerande exempel.

Moderaterna lägger därför fram en rad förslag som alla har syftet att återupprätta omställningstanken i sjukförsäkringen. Vi vill bland annat förstärka rehabiliteringskedjan och återinföra den bortre tidsgränsen, och vi vill att arbetsförmågan ska undersökas regelbundet (Helen Bonner [M] 2017/18:50 s. 6).

I uttalandet är det tydligt att målet med rehabiliteringskedjan är att individen ska återgå till arbete. I citatets andra mening förklaras det att detta ska uppnås genom införandet och förstärkandet av kontrollerande insatser. Ekvivalenskedjan lyder således: *Rehabiliteringskedjan* ska bidra till *kontroll* och därigenom *omställning*. I de motioner Moderaterna lagt fram avseende rehabiliteringskedjan blir ekvivalenskedjan tydligare.

Exempel på detta är följande mening hämtad ur en motion författad av John Forsell et al. [M] (2016/17:2350). Motionen har varit utgångspunkt för ett antal anföranden i de kammarprotokoll jag analyserat, vilket är anledningen till att jag lyfter den här.

Forskningen visar att kontrollinsatser av olika slag, inklusive tidsgränser, minskar användningen av försäkringen, både direkt via kontrollerna i sig och indirekt via drivkrafter att inte vilja bli kontrollerad (John Forsell et al. [M] 2016/17:23 s.4).

I det här avsnittet har jag visat att tecknet *psykisk ohälsa* genom artikulation blivit ekvivalerat med *kontroll- och stödbehov*. Mästersignifikanten *psykisk ohälsa* är direkt ekvivalerad med tecknet *stödbehövande* i riksdagsledamöternas uttalanden. Det går även att resonera att *psykisk ohälsa* indirekt blivit ekvivalerat med *kontrollbehov*, genom att nodalpunkten *rehabiliteringskedja* ekvivalerats med *stöd* samtidigt som *rehabiliteringskedja* får betydelse av tecknet *kontroll*, som i sin tur blivit ekvivalerat med *omställning*.

På grund av att riksdagsledamöterna konstruerar sådana ekvivalenskedjor går det att argumentera för att de verkar hysa misstankar gentemot gruppen som blivit beviljade aktivitetsersättning på grund av psykisk ohälsa, och därigenom deras rätt till försäkringen. Detta eftersom argumentationen betonar vikten av kontroll och stöd till omställning i ett skede innan de eventuellt beviljas aktivitetsersättning. En sådan slutsats ligger i linje med tidigare forskning om sjukförsäkringen. Johnson (2009 s.184;274) skriver att en misstro bland annat utvecklats gentemot individer som sjukskrivits på grund av psykisk ohälsa som konsekvens av övernyttjandeproblemdefinitionen, vilket resulterat i förstärkta kontrollmekanismer.

Här bör det tilläggas att det främst är de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna som argumenterar för behovet av mer stöd och kontroll i rehabiliteringskedjan. De premisser deras argumentation grundar sig på möter dock inga stora protester från de övriga partierna. I ett antal anföranden som berör psykisk ohälsa redogör Socialdemokraterna för vilka åtgärder de vidtagit – eller planerar att vidta – för att bland annat förbättra Försäkringskassans samordnings- och uppföljningsarbete. Detta kan tolkas som att de också utgår från att det behövs mer kontroll- och stödarbete i administrationen av sjukförsäkringen, för att stävja antalet individer som befinner sig i sjukförsäkringen på grund av en psykisk diagnos.

6. Slutdiskussion

Aktivitetsersättningen har under förgående år varit i blåsväder i media på grund av de ökade avslagen. I denna uppsats har jag undersökt hur riksdagsledamöter konstruerar aktivitetsersättningen språkligt i riksdagsdebatten, genom att identifiera hur riksdagsledamöterna konstruerar ekvivalenskedjor i sina uttalanden. I det kommande avsnittet besvarar jag mina ursprungliga frågeställningar på ett sammanfattande vis, därefter resonerar jag kring den valda metodens brister samt vilken betydelse slutsatserna har för vidare forskning

6.1 Sammanfattade slutsatser

Hur konstruerar riksdagsledamöterna aktivitetsersättningens syfte?

Jag har tolkat att aktivitetsersättningens syfte i riksdagsdebatten reducerats till att vara ett system som främst ämnar att återföra individen till arbetsmarknaden. Detta genom att aktivitetsersättningens syfte jämförts med inträde på arbetsmarknaden. Utifrån uttalanden i riksdagsdebatten har det framkommit att ledamöterna konstruerar en ekvivalenskedja mellan tecknen *aktivitetsersättningens syfte* och *arbetsmarknadsinträde*.

Riksdagsledamöterna legitimerar ett sådant syfte genom att de ekvivalerar *arbete* med *välmående* och *gemenskap*, samtidigt som att befinna sig utanför arbetsmarknaden ekvivaleras med *psykisk ohälsa* och *isolering*. Genom att konstruera aktivitetsersättningens syfte på ett sådant sätt utesluts betydelsen av försäkringen som något som åtgärdar resultatet av samhällsstrukturer.

Hur konstruerar riksdagsledamöterna samhälleligt deltagande inom aktivitetsersättningsdebatten utifrån diskussionerna om aktivitet i aktivitetsersättningsdebatten?

I diskussionerna är det tydligt att aktiviteter är centrala för aktivitetsersättningen. Den ursprungliga tanken vid påbörjandet av reformarbetet för förtidspensionen var att jämlikhet och samhällelig delaktighet i bred bemärkelse skulle genomsyra den nya försäkringen (Hultqvist 2015 s.123).

Utifrån ledamöternas uttalanden framträder en ekvivalenskedja mellan tecknen *aktivitet* och *ökad arbetsförmåga*. Sett till konsekvensen av ekvivalenskedjan är det tydligt att aktiviteter enbart syftar till att öka aktivitetsersättningsberättigades arbetsförmåga. De tidiga förarbetenas ambition om att främja samhällliga deltagande i bred bemärkelse finns inte i hur riksdagsledamöterna konstruerar aktiviteter i debatten. Samhälligt deltagande reduceras därför till arbetsmarknadsdeltagande i riksdagsdebatten.

Hur konstruerar riksdagsledamöterna ekonomisk trygghet inom ramen för aktivitetsersättningsdebatten?

Enligt min tolkning ger ledamöterna uttryck för ekvivalenskedjor som sammanlänkar *ekonomisk trygghet* med *trygghet* och *stimulans till arbete* när de diskuterar ekonomisk trygghet på en övergripande nivå. När riksdagsledamöterna särskiljer på grupper av aktivitetsersättningsberättigade utifrån deras prognoserade arbetsförmåga tillskrivs ekonomisk trygghet skilda betydelser.

Ekonomisk trygghet tillskrivs betydelsen *trygghet* i diskussioner som avser subjektpositionen som skapas av ekvivalenskedjan mellan mästersignifikanten *kroniskt funktionsnedsatt* och tecknet *trygghetsbehövande*. För gruppen som inte innefattas i ovanstående subjektposition får ekonomisk trygghet betydelse genom att sammanlänkas med tecknen *trygghet* och *stimulans till arbete*.

Det går därför att diskutera huruvida en grupp av aktivitetsersättningsberättigade betraktas som mer värdiga, eftersom deras subjektposition inte villkoras av att de lämnar försäkringen.

Hur konstruerar riksdagsledamöterna de aktivitetsersättningsberättigade?

Riksdagsledamöterna konstruerar de aktivitetsersättningsberättigade som inaktiva och initiativlösa. Detta genom att riksdagsledamöterna konstruerar ekvivalenskedjor som skapar de aktivitetsersättningsberättigade genom subjektpositionens relation till tecknen *inaktivitet* och *initiativlöshet*. Därutöver konstruerar riksdagsledamöterna de aktivitetsersättningsberättigade som *isolerade* och *ohälsosamma*.

Med tanke på den ekvivalenskedja som ledamöterna konstruerar mellan tecknen *aktivitet* och *ökad arbetsförmåga* går det att resonera kring om riksdagsledamöterna hyser misstankar gentemot de aktivitetsersättningsberättigade. Föreställningen ledamöterna ger uttryck för är att färre individer hade befunnit sig i försäkringen om de aktivitetsersättningsberättigade i högre grad deltagit i aktiviteter.

I aktivitetsersättningsdebatten ekvivalerar ledamöterna *psykisk ohälsa* med *stödbehov*. I diskussionen om psykisk ohälsa och sjukskrivningar framträder ekvivalenskedjor som sammanlänkar *psykisk ohälsa* med *stöd* och *rehabiliteringskedja* som därefter ekvivaleras med *kontroll*. Genom att de samtidigt påtalar ett samband mellan sjukskrivningar och aktivitetsersättning kan det anses ge uttryck för att riksdagsledamöterna hyser misstro gentemot gruppen som beviljats aktivitetsersättning på grund av psykisk ohälsa.

6.1 Avslutande diskussion

Som jag lyfte i metodkapitlet har det socialkonstruktionistiska perspektivets förmåga att producera kunskap som är överförbar till andra kontexter varit föremål för diskussion. I samband med redogörelsen för hur jag har förhållit mig till kvalitetssäkringen, i avsnitt 4.4, har jag berört hur ställning bör tas till mina slutsatser överförbarhet. Författaren Howarth (2007 s.22;150) skriver med hänvisning till Heidegger och Foucault att det i första hand är forskningssamhället som måste ta ställning till kunskapens giltighet.

Här vill jag därför lyfta metodologiska konsekvenser av betydelse för en sådan bedömning. Hur jag tillämpat den diskursteoretiska analysmodellen medför konsekvenser för uppsatsens slutsatser. De subjekspositioner, nodalpunkter, mästersignifikanter och moment jag har identifierat har i olika grad kopplingar till varandra, även om jag inte synliggjort dem. Exempelvis har konstruktionen av aktivitetsersättnings syfte säkerligen kopplingar till hur aktivitet konstrueras. Analysmaterialet kan därtill säkerligen organiseras och förstås på en mängd olika sätt. Mina slutsatser utgör därför inte en representation av en absolut verklighet.

Beslutet att utgå utifrån riksdagsprotokoll kan också ha inverkat på slutsatserna. Vid valet av riksdagsprotokoll som empiriskt material utgick jag från att protokollen skulle

bidra till nyans i materialet, då materialet fångar ledamöternas reaktioner på varandras uttalanden genom att eventuella invändningar porträtteras. Materialets karaktär medförde dock tolkningssvårigheter, då vissa uttalanden var ostrukturerade och skilda ämnen sammanflätades. Jag har strävat efter att bedöma uttalandenas relevans för aktivitetsersättningsdebatten restriktivt, men då jag saknar möjligheten att styrka och konfirmera att jag tolkat uttalandena korrekt finns det utrymme för feltolkningar.

Slutsatsen att ekonomisk trygghet tillskrivs olika betydelse beroende på vilken grupp av aktivitetsersättningsberättigade som diskuteras anser jag vara en intressant språngbräda till vidare forskningen. Det hade varit intressant att undersöka ifall liknande distinktioner i konstruktionen av aktivitetsersättningen också framträder i praktisknära dokument, såsom exempelvis Försäkringskassans beslutstöd.

7. Litteraturförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Akademikerförbundet SSR (2017) *Etik i socialt arbete: etisk kod för socialarbetare*. Akademikerförbundet SSR: Stockholm

Bergström G. & Boréus K. (2018) Samhällsvetenskaplig Text- och Diskursanalys. I: Boréus K. & Bergström, G. (red) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur

Bergström, G. & Ekström, L. (2018) Tre Diskursanalytiska inriktningar. I: Boréus K. & Bergström, G. (red) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.

Bjerstedt, D. (2009). *Tryggheten inför rätta - Om rätten till förtidspension enligt förvaltningsdomstolarna under tre decennier*. Lund University.

Blomberg S, Hultqvist S, & Petersson J, (2016) Socialpolitik och Socialt arbete I: Meeuwisse A, Swärd, Sunesson s, & Knutagård M, (red.) *Socialt arbete. En grundbok*. 3 uppl. Natur & Kultur, Stockholm

Boréus K. (2015) Texter i vardag och samhälle, I: Ahrne, G. & Svensson, P (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Burr, V. (2015) *Social Constructionism*. 3. Uppl. London: Routledge.

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. [rev.] uppl., Malmö: Liber

Dir. 1997:9. (1997). *Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga*. Stockholm: Socialdep.

Börjesson, M. (2003) *Diskurser och konstruktioner*. En sorts metodbok, Lund: Studentlitteratur

Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007) ”Introduktion. ’Motsatsen till relativism, detta bör vi aldrig glömma, stavas absolutism’”. I: Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red): *Diskursanalys i praktiken*, Malmö: Liber

Försäkringskassan (2012) *Tio år med aktivitetsersättning – En studie av unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga*

Försäkringskassan (2020) Aktivitets- och sjukersättning. Antal mottagare och utbetalt belopp. <https://www.forsakringskassan.se/statistik/sjuk/sjuk-och-aktivitetsersattning>
Hämtad: 2020-09-28

Healy, K. (2014) *Social work theories in context: creating frameworks for practice*. 2 ed. Palgrave Macmillan

Hetzler, A. (2005) Inledning och bakgrund I: Hetzler, A. Melén, D. and Bjerstedt, D. (red) *Sjuk-Sverige: Försäkringskassan, rehabilitering och utslagning från arbetsmarknaden*. B. Östlings bokförlag Symposion

Hornemann Möller, I. (2009) Teman i europeisk aktiveringsforskning. I: Johansson, H. & Hornemann Möller, I. (red) *Aktivering: arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. 1. uppl. Liber.

Hultqvist, S. (2014) *Att göra aktivitetsersättning: om målförskjutning och icke-kontakt vid förtidspension för unga*. Linnaeus University Press

Hörnqvist, M. (2008) Disciplinerande aktivering: Den svenska arbetsmarknadens undervåning. I: Tesfahuney, M. & Dahlstedt, D. (red) (2008) *Den bästa av världar? betraktelser över en postpolitisk samtid*. Tankekraft.

Inspektionen för socialförsäkringen (2011) *Unga med aktivitetsersättning - Den senaste utvecklingen och hypoteser om orsakerna till utvecklingen* (ISF)(Rapport/ Inspektionen för socialförsäkringen 2011:10).

Inspektionen för socialförsäkringen (2017) *Aktivitetserättning till trettio års ålder: vad händer sedan?* (ISF) (Rapport / Inspektionen för socialförsäkringen: 2017:5).

Inspektionen för socialförsäkringen (2019) *Hel sjukersättning från 19 års ålder - En granskning av Försäkringskassans tillämpning efter regeländringen den 1 februari 2017.* (ISF)(Rapport/Inspektionen för socialförsäkringen 2019:9).

Johnson, B. (2010) *Kampen om sjukfrånvaron.* Arkiv förlag.

Johansson, H. & Hornemann Möller, I. (2009) *Vad menar vi med aktivering. I: Johansson, H. & Hornemann Möller, I. (red.) Aktivering: arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring.* 1. uppl. Liber.

Jonsson, U. (2013) *Unga vuxna med aktivitetsersättning: risk för suicidförsök och suicid.* Parlamentariska socialförsäkringsutredningen (Underlagsrapport till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen: 13).

Junestav, M. (2004) *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930–2001.* Acta Universitatis Upsaliensis (Uppsala studies in economic history: 72).

Junestav, M. (2007) *Socialförsäkringssystemet och arbetsmarknaden: politiska idéer, sociala normer och institutionell förändring - en historik.* Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU (Rapport / Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering: 2007:4).

Lind, Rolf (2014) *Vidga vetandet. En introduktion till samhällsvetenskaplig Forskning.* Lund: Studentlitteratur.

Mannelqvist, R. (2019) 'Aktivitet ersättning och arbetsförmåga: Bristande aktivitet och hypotetiska bedömningar', *Socialmedicinsk Tidskrift*, 96(5), s. 655–664

Melén D, (2005) Sjukskrivna framtidens förtidspensionärer I: Hetzler, A. Melén, D. and Bjerstedt, D. (red) *Sjuk-Sverige: Försäkringskassan, rehabilitering och utslagning från arbetsmarknaden*. B. Östlings bokförlag Symposion

Motion 2016/17:2350 John Forsell m.fl. [M] *Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning*

Neumann Ivar (2003): Mening, materialitet, makt. En introduktion till diskursanalys, Lund: Studentlitteratur

Panican, A., & Olofsson, J. (2013). Unga och utanförskap i Sverige. I T. Olsen, & J. Tägtström (Red.), *For det som vokser. Unge, psykisk uhelse og tidlig uførepensjonering i Norden*. Nordens Välfärdscenter.

Prop. 2000/01:96. (2001). Regeringens proposition 2000/01:96: *sjukersättning och aktivitet ersättning i stället för förtidspension*. Stockholm: Regeringen.

Svedmark E, (2012). Att skydda individen från skada. En forskningsetisk balansakt I: Hildur K, & Lövgren (red.) *Etiska dilemman – Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. 1 uppl. Gleerups utbildning.

Sverige. Statens offentliga utredningar (2008) *Brist på brådskan: en översyn av aktivitet ersättningen: betänkande* (2008). Fritze (Statens offentliga utredningar: 2008:102).

Sverige. Riksrevisionen (2015) *Aktivitet ersättning: en ersättning utan aktivitet?* Riksrevisionen (RIR: 2015:7)

Sverige. Riksrevisionen (RIR: 2018) *Nekad sjuk- och aktivitetsersättning: effekter på inkomst och hälsa* (2018). Riksrevisionen (RIR: 2018, 9).

SFS 2010:110 (2010). *Socialförsäkringsbalk*: Regeringskansliet / Lagrummet.

Thorén (2009) *Socialt arbete och aktiveringens praktik. I*: Johansson, H. & Hornemann Möller, I. (red) *Aktivering: arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. 1. uppl. Liber.

Vetenskapsrådet (2002) *forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*.

Winther, J. & Phillips, M. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1

Empiriskt material

Riksdagens protokoll 2015/16:6

Riksdagens protokoll 2015/16:42

Riksdagens protokoll 2015/16:55

Riksdagens protokoll 2015/16:88

Riksdagens protokoll 2016/17:35

Riksdagens protokoll 2016/17:47

Riksdagens protokoll 2017/18:48

Riksdagens protokoll 2017/18:50

Riksdagens protokoll 2017/18:115

Riksdagens protokoll 2018/19:22

Riksdagens protokoll 2018/19:34

Riksdagens protokoll 2018/19:65

Riksdagens protokoll 2019/20:37

Riksdagens protokoll 2019/20:53

Riksdagens protokoll 2019/20:134.

